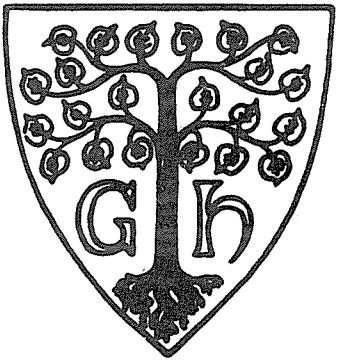

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

6. ŘADA

Květen 1978

PRÁCE ČLENŮ, MATERIÁLY

NEGENEALOGICKÝ OBSAH POJMŮ „PŘEDEK, POTOMEK" A JMÉNA, PŮVOD A FLUKTUACE ROŽMBERSKÝCH PACHOLKŮ V PRAZE 1545-1553

Jaroslav Honc

Je několik oborů lidské činnosti, které se ve své podstatě téměř nemění, ať je sledujeme v kterémkoliv historickém období. Přeprava stavebního materiálu při velkých stavbách působila stejné starosti stavitelům chrámu svatého Víta ve 14. století, jako dnes budovatelům metra, sídlišť a velkých staveb v Praze. Když roku 1545 se poručníci dvou posledních Rožmberků, 10letého Viléma a 6letého Petra Voka, rozhodli vybudovat svým svěřencům palác v Praze jako "druhé bydlení" k zevšedněnému a nemodernímu hradu Českému Krumlovu, stali se nejen historickými průkopníky palácové stavební horečky v renezanční Praze, ale současně ojediněle světlým dokladem o moudrosti samoinvestic i v lůně feudálního společenského zřízení: rožmberský palác, vybudovaný v intencích Petra Rožmberka - Kulhavého přímo na pražském Hradě, několik desítek metrů od králova paláce v letech 1545 - 1553, se stal chloubou Prahy. Romžmberští poručníci vrhli do stavby paláce všechny volné finanční prostředky, tvořené především peněžitou feudální pozemkovou rentou několika tisíc rožmberských poddaných a využili příznivé situace v rodině zemřelého Jošta Rožmberka: oba synové ve školním věku a skromná vdova odčerpávali jen malou část příjmů rožmberské komory. Avšak i bez starostí o finanční otázky a o kvalifikované pracovní domácí i zahraniční síly byla stavba paláce bratří Rožmberků tvrdým organizačním oříškem právě díky dopravě stavebního materiálu.

Na staveniště paláce na pražském Hradě bylo třeba dopravit z přístavu v Podolí pod Vyšehradem všechno stavební dříví a dříví k pálení vápna a cihel, písek z Dejvic a ze Střešovic, kámen z lomů v Hloubětíně a u Velvar, cihlářskou hlínu a vápenec do smíchovské vápenky a cihelny a nakonec hotové vápno a cihly na staveniště rožmberské. Rožmberští poručníci nemohli použít robotní povinnosti poddaných z krumlovského, třeboňského a z jiných stejně vzdálených velkostatků a stejně tak se nechtěli vázat na drahé a nejisté pražské formany. Proto vyřešili problém plynulé a spolehlivé dopravy stavebního materiálu všeho druhu tím, že do Prahy 15. dubna 1545 převedli z Českého Krumlova dva čtyřspřežní koňské potahy se čtyřmi pacholky i s jejich šafářem, trvale je ubytovali v maštalích starého rožmberského domu na Hradčanském náměstí a vzali na sebe obrovský úkol nákupu stovek metrických centů ovsa, sena a slámy, kovářských, sedlářských a kolářských oprav vozového parku i veterinárního zajištění 8 a později 12 i 16 koní. Tak se stalo, že do stavebních účtů rožmberského paláce v Praze z let 1545 - 1553 vešlo vedle několika desítek tisíc mzdových, materiálových a údržbářských položek také přes 3000 údajů o realizovaných platbách pěti až devíti rožmberským pacholkům a šafáři, kterým náležel roční plat 6 kop míšenských a týdenní náhrada stravy ve výši zpravidla 24 grošů míšenských. Ze zachovaných stavebních účtů rožmberského správce paláce Valentina Hospodáře (Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí statky, signatura II 217 A) se stal nejen prvořadý pramen pro dějiny českého sta-

vebního umění, cen, mezd a Prahy, ale i pro poznání sociálního postavení čeledi v pražských podmínkách.

Proti ostatním relativně početným velkostatkovým účtům s položkami ročních platů stálé čeledi ve dvorech a hradech v 16. století jsou účty Valentina Hospodáře z let 1545 - 49 zásadně odlišné tím, že při ročních i týdenních platbách uvádí šafáře a pacholky jmenovitě. Než byli v prosinci 1549 a dubnu 1550 opět z Prahy odesláni zpět do Českého Krumlova, vyplatil jim Valentin Hospodář postupně za všech pět let práce značnou částku 803 kop 25 gr. míš. a svědomitě zapsal i jejich jména, i když tím zvětšil každý roční účet stavby pražského paláce o několik listů. Díky této zevrubnosti lze sestavit jmenný seznam všech šafářů a pacholků u koní ve službách nezletilých bratří Rožmberků, zaměstnaných v letech 1545 - 1550 při stavbě jejich paláce přepravou stavebního materiálu, i s délkou trvání jejich pracovního poměru v týdnech.

ABECEDNÍ SEZNAM ROŽMBERSKÝCH ŠAFÁŘŮ A PACHOLKŮ U KONÍ V PRAZE 1545 - 1550

Pořadové číslo a jméno	Počet týdnů	Časové rozpětí
1. Jan Bartonovic	26	1548
2. Jan Brouček	59	1549
3. Bárta z Bydžova	16	1548
4. Jan z Cáhlova	27	1548 - 49
5. Fejtl z Dobříčkova	207	1545 - 49
6. Ondřej Grejpl	98	1545 - 47
7. Vojtěch Hnát	14	1547
8. Tomáš z Hostouně	21	1547
9. Jan z Hradiště	5	1547
10. Pavel Hrubý	85	1547 - 49
11. Pavel Hudec	42	1547
12. Petr z Kolnice (Skolnice)	76	1547 - 48
13. Volf z Kremže	8	1548
14. Krystl	30	1545
15. Havel z Malčic	97	1547 - 48
16. Vít Malý	42	1545 - 47
17. Hanzl Mlynář	22	1546 - 47
18. Blažek Moravec	1	1548
19. Mikuláš Moravec	12	1547
20. Mikuláš Slezák	1	1548
21. Pavel z Svéráz	98	1545 - 47
22. Šimon z Svéráz	28	1547
23. Ondřej Šmerdl	86	1545 - 46
24. Šimon z Polné	42	1547
25. Linhart z Přídolí	137	1547 - 49
26. Vojtěch z Ubčic	2	1545
27. Urban	28	1546
28. Matěj z Velešína	5	1545
29. Vít Velký	43	1546 - 47
30. Mates Volař	21	1546
31. Tomeš Volař	33	1546 - 47
32. Šebesta Vondrovic	73	1548 - 49
33. Vondra Žatecký	5	1548
34. Martin Žitavský	20	1548

Česká atroponymie má výborné výsledky při studiu vzniku měšťanských, poddanských i šlechtických příjmení, při studiu dvojmennosti (křestní jméno - příjmení) a při studiu sociálního a národního původu podle jmen. Jmenný fond rožmberských zaměstnanců nejnižší kategorie, sestavený z účtů, však umožňuje nový přesný pohled na tvorbu jmen a na původ rožmberských pacholků a šafářů při stavbě paláce v Praze. Jmenný fond příjmení nebo jejich náhražek lze členit u všech 34 osob takto:

16 českých příjmení: 5 podle místa, bydliště (Moravec, Slezák, Žatecký)
5 podle fyzických vlastností (Malý, Hrubý, Hnát)
4 podle dřívějšího zaměstnání (Mlynář, Hudec)
2 podle křestních jmen (Bartoňovic, Vondrovic)
2 německá příjmení (Grejpl, Šmerdl)
14 místo příjmení místo odkud přichází, dřívější bydliště (z Bydžova, z Velešína, z Hradiště)
2 bez příjmení, jen křestní jméno

---

34 osob

Jmenný fond křestních jmen je méně výrazný a členěný a nejlépe ukazuje, proč při stereotypu křestních jmen bylo i u rožmberského kolektivu deseti zaměstnanců nutno používat příjmení. Křestní jména rožmberských pacholků lze členit takto:

6 českých křestních jmen: 2 ponechaný tvar (Vojtěch)
4 typ hypokoristik, zdrobnělá (Bárta, Vondra)
9 německých křestních jmen: 3 ponechaný tvar (Urban)
6 zdrobnělý tvar (Fejtl, Hanzl, Mates)
19 křestních jmen národnostně neutrálních (Jan, Pavel, Ondřej)

Funkční a bezproblémový přístup stavebního písaře a palácového správce k tvorbě příjmení chápal tvorbu příjmení jako nástroj k písemné identifikaci početného nepřehledného kolektivu rožmberské čeledi při stavbě paláce v letech 1545 - 53. Proto Valentin Hospodář ve svých účtech použil jednoduše název místa, odkud nový čeledín přišel do rožmberských služeb jako přesný nejsnažší identifikační znak a zachoval u 19 rožmberských pacholků zprávu o jejich původním předpražském bydlišti. Místa, odkud pacholci na stavbu paláce přicházeli, lze roztřídit do čtyř skupin (čísla u jmen jsou vzata z abecedního seznamu):

královská a větší města (5 případů)	3. Bydžov, 24. Polná, 8. Hostouň, 33. Žitava, 34. Žatec
menší města v jižních Čechách (6 případů)	4. Cáhlov, 13. Křemže, 21., 22. Svéráz, 25. Přídolí, 28. Velešín
jiná místa v Čechách (5 případů)	5. Dobříčkov, 9. Hradiště, 12. Skolnice, 15. Malčice, 26. Ubčice
určení podle zemí (3 případy)	18., 19. Morava, 20. Slezsko

Do rožmberských služeb v Praze tedy přicházela převážná část čeledi ze vzdálených míst a jejich geografická mobilita sebou patrně nepřinášela žádné problémy, spojené se souhlasem feudálních vrchností: královská i větší města,

uvedená jako jejich předchozí působiště uvolňovala své obyvatele k vystěhování bez zábran. Avšak i o ostatních rožmberských pacholcích je nutno předpokládat, že patřili k osobně svobodné chudé vrstvě obyvatelstva ve svých obcích. Městský původ nevylučoval předchozí zaměstnání v zemědělství u koní, protože k městským domům patřívala pole a předměstské dvorce a zaměstnávání čeledi bylo zcela běžné. Navíc dva ze čtyř rožmberských pacholků s příjmeními podle dřívějších povolání (hudec, mlynář, volař) přímo vyhlašují jejich diametrálně odlišné povolání hudce a mlynářského pomocníka.
Náplň práce ošetřovatele koní, kočího a závozníka při stavbě rožmberského paláce v Praze byla zřejmě tak snadno zvládnutelná, že nečinila potíží žádnému z příchozích bezdomovců. Pro které z nich bylo místo při koních a přepravě stavebního materiálu trvalým povoláním a pro které z nich jen krátkodobým zaměstnáním a pracovní příležitostí, lze jednoduše zjistit z abecedního seznamu všech 34 rožmberských pacholků a z uvedené délky jejich zaměstnání. Jejich seřazení od vyslovených fluktuantů až po trvale zaměstnané čeledíny (čísla u jmen jsou vzata z abecedního seznamu) ukáže, že rožmberská čeleď byl velmi různorodý kolektiv.

Délka zaměstnání:

velmi krátká	
1 - 2 týdny (3 případy)	18. Moravec, 20. Slezák, 26. z Ubčic
3 - 5 týdnů (3 případy)	9. z Hradiště, 28. z Velešína, 33. Žatecký
krátká	
6 - 10 týdnů (1 případ)	13. z Křemže
11 - 26 týdnů (18 případů)	1. Bartoňovic, 3. z Bydžova, 7. Hnát, 8. z Hostouně, 17. Mlynář, 19. Moravec 30. Volař, 34. Žitavský
střední	
27 týdnů až rok (9 případů)	4. z Cáhlova, 11. Hudec, 14. Krystl, 16. Malý, 22. z Svéraze, 24. z Polné, 27. Urban, 29. Velký, 31. Volař
do 1 1/2 roku (3 případy)	2. Brouček, 12. z Kolnice, 32. Vondrovic
dlouhá	
do 2 let (5 případů)	6. Grejpl, 10. Hrubý, 15. z Malčic, 21. z Svéráz, 23. Šmerdl
nad 2 roky (2 případy)	5. Fejtl, 25. z Přídolí

Ze stavby rožmberského paláce tedy odešlo během několika týdnů 6 pacholků a jen 9 pacholků vytrvalo déle, alespoň půl roku. Třetina pacholků zůstala na stavbě od půl do 1 1/2 roku (12 případů) a jen pro sedm pacholků bylo povolání kočího a závozníka u koní tak atraktivní, aby u něho vytrvali 2 i více let. Rychlé střídání zaměstnanců při přepravě stavebního materiálu, jistě působící řadu těžkostí, lze označit jako vysokou 44 procentní fluktuaci, protože ze 34 zaměstnanců jich 15 zůstalo pracovat nejvýš šest měsíců.

Právě tato vysoká fluktuace a velký počet jen krátce pracujících čeledínů donutil Valentina Hospodáře, rožmberského stavebního písaře, aby si usnadnil administrativní účetní práci při jejich výplatách. U týdenních náhrad jejich stra-

vy musel vždy vyjmenovat každého příjemce po týdnech, ať byli stejní či noví. Zato při výplatě jejich alikvotních částek z ročního pevně stanoveného základního platu (6 kop míšenských) se rozpisem této částky a jmen příjemců nezatěžoval. Uvedl pouze do účtu jméno čeledína, který byl ve službě na začátku či na konci výplatního období a ostatní uvedl prostě jako jeho "potomky či předky". Své účetní zápisy v takových případech formuloval takto:

"Pacholci při druhých koních. Petrovi s Kolnice a potomku jeho, který sloužil při těchto koních, dáno za celý rok 6 kop míšenských. Pavlovi Hrubýmu a potomku jeho, který sloužil při těch koních, dáno za celý rok 6 kop míšenských. Pacholci při třetích koních. Vondrovi Žateckýmu a potomku jeho, který sloužil při těch koních dáno za 20 nedělí, učiní 2 kopy 20 gr. míš. Martinovi Žitavskýmu a potomku jeho též při těch koních dáno za 20 nedělí, učiní 2 kopy 20 gr. míšenských" (Ročník 1548, list 140)

"Pacholci při prvních koních. Šebestovi Vondrovi dáno za celý rok 6 kop míšenských. Janovi Broučkovi a předku jeho, který sloužil při těch koních, dáno za celý rok 6 kop míšenských. Pacholci při druhých koních. Petrovi s Kolnice a předku jeho, který sloužil při těch koních dáno za celý rok 6 kop míšenských. Janovi Bartonovic a předku jeho, který sloužil při těch koních, dáno za celý rok 6 kop míšenských" (Ročník 1549, list 36).

Valentin Hospodář tak dokázal, že v 16. století i v běžné hovorové řeči převládal negenealogický obsah pojmů předek a potomek, jimiž byli prostě označováni předchůdci a nástupci. Takové označení v kancelářské praxi známé pro předchůdce králů bez rodové vazby tedy je nutno předpokládat jako všeobecně užívané. S pojmem "dědictví po předcích", "i se svými potomky" nebo podobnými nelze nutně tedy ještě v 16. století spojovat souvislosti rodové: tento ryze genealogický obsah dostaly oba pojmy zřejmě až v 17. století.

ZCHLAPĚLÝ RYTÍŘSKÝ SYN MIKULÁŠ BUZICKÝ Z BUZIC A ZÁNIK VELKOSTATKU STŘÍTEŽ NA JISTEBNICKU R.1601

Jaromír Vrána

Matriční zápis o svatbě Mikuláše Buzického a Alžběty Hodějovcové roku 1620 v Jistebnici neušel pozornosti českého genealoga Dobřenského, který jej zařadil do své sbírky.(1) Odtud jej poznal pak A. Sedláček a využil jej pro svou stať o rodu Buzických z Buzic roku 1891.(2) Nejstarší matrika jistebnická byla v originále i v opise vytěžována kronikáři z nejširšího okolí a také můj děd František Vrána si jej do svých podkladů pro Kroniku Rohozova zařadil jako ukázku ze života feudálů - majitelů Rohozova. Zápis však zasluhuje pozornosti daleko hlubší, protože je závěrem dvěstěletých dějin rodu Buzických a samostatné správní jednotky Střítože. Jeho znění je toto(3):

"Léta 1620 měsíce listopadu, dne 24. vstoupil jest v stav sv. manželství s dovolením urozené paní Marije Doudlebské Mikuláš Buzický syn urozeného pana Václava Buzického ze Střítože. Oblíbil sobě dceru Alžbětu Jana Hodějovce ze vsi Výšky. Dáno 12."

Dějiny jihočeského rytířského rodu Buzických z Buzic načrtl poprvé roku

1873 na 22 řádcích Antonín Rybička a po něm na 60 řádcích ve zmíněné stati A. Sedláček, ale nejdůležitější otázky jeho ekonomického a biologického vývoje jej příliš nezaujaly a nechal je stranou. Z rodné tvrze Buzice, kde je první člen rodu připomenut r. 1384, se totiž Buzičtí postupně rozešli jako úředníci do služeb Rožmberků a Švamberků a založili v 15. a 16. století nejméně čtyři rodové linie se střídavě úspěšným a neúspěšným hospodářským zajištěním, jimž byla společná klesající vitalita a postupné vymírání rodu ještě v 16. století. Ve stínu podobně končících slavných rodů typu Rožmberků, Pernštejnů, Zajíců z Hazmburka a Borešů z Oseka a Rýzmburka či jiných podléháme optickému klamu jako by proces pauperizace a vymírání se rytířským rodům vyhnul. Ve skutečnosti byl v předbělohorském období "fin du siécle" současně exitem pro desítky prostých šlechtických rytířských rodů s tím rozdílem, že u nich je vysledování konce pro chudobu pramenů daleko obtížnější a tíž průkazné. Vymírání rytířských rodů v období okolo roku 1600 je známo jen z izolovaných monografií některých rodů a spíše se tu připouští domněnka, že rytířské rody masově emigrovaly nebo se ztrácely v řadách měšťanů, svobodníků či úředníků. Příklad Buzických z Buzic ukazuje na možnost další, kdy starý rytířský rod úplně zchudlý současně s totální sociální deklasací přestává existovat i z právního hlediska a přes možnost biologického pokračování je pro svůj morganatický sňatek a nemanželský původ anulován.

Bohuslav Buzický z Buzic (nar. asi 1520, + asi 1580) patřil ke světlým výjimkám dějin Buzických z Buzic svým úspěšným završením snah rodu o získání většího sídla a rodového velkostatku. Po otci se svým bratrem Zdislavem nezdědil statek žádný a při závěru dědického řízení výslovně roku 1542 připomíná, že jeho dědictvím byla jen "jistá suma peněz".(4) Přesto roku 1548 mohl od sirotků střítežského pána Oldřicha Sloupa z Chotětic získat za slušnou cenu 437 1/2 kop gr. českých ves, dvůr a tvrz Střítež mezi Jistebnicí a Milevskem s poddanskou usedlostí v sousedním Rohozově.(5)

Vylepšil si finanční situaci přijetím hejtmanské služby na Bechyni, i když jen asi krátce roku 1555 a 1556,(6) ale rozhodný obrat pro něho nastal až dědictvím po strýci Václavovi Buzickém roku 1557. Tento druhý, ale již poslední úspěšný člen rodu Buzických dal svým dcerám jen vladycký statek Miloňovice na Strakonicku a čtyři vsi u Písku (Bošovice, Chlaponice, Oldřichov a Čísadlovice) přeměnil svou závětí z 13. března 1557 ve fideikomisní statek rodu Buzických z Buzic.(7) Fideikomisní ráz statku Bošovice - Oldřichov spočíval v tom, že zůstavitel Václav Buzický substituční klauzulí znemožnil svým dědicům z rodu Buzických jeho prodej a určil dědickou posloupnost: prvním držitelem se stal střítežský Bohuslav Buzický s povinností výplaty roční apanáže 6 kop míšenských druhému nejstaršímu členu rodu Mikulášovi Buzickému: dva další členové této rodové linie Buzických (Jindřich a Kryštof) byli jen určeni za substituční dědice po případném vymření linie Bohuslava a Mikuláše i dcer dědících Miloňovice. Ke své Střítěži na Bechyňsku tedy vlastnil Bohuslav Buzický ještě slušný statek na Písecku, stal se váženým členem jihočeské šlechty a měl všechny předpoklady, aby svými několika syny založil kvetoucí zámožný rytířský rod. Jeho prosté sousedské dopisy o dodávce višní a krahujce, psané panu Václavovi ze Švamberka, pánu na bechyňském hradu, roku 1556 a 1559 a zmínky v dopisech Švamberkovy tchýně z roku 1553 o kmotrování na křtinách malého syna Mikuláše Buzického a o přijetí Anny Buzické do fraucimoru tchýně na Ledči nad Sázavou svědčí o tom, že byl vážen i v řadách panské šlechty.(8) Dojížděl pochopitelně i na sněmy do Prahy a zmínka o jeho účasti na sněmu roku 1574 je jednou z posledních(9) Po jeho smrti se nepochybně synové bez problémů rozdělili o dědičný statek Střítež a i o fideikomisní statek Bošovice - Oldřichov.

ale serie bezdětných dědiců z rodu Buzických během dvou desítiletí zcela pohřbila naději na tak prozíravě vybudovanou rodovou majetkovou základnu. V další generaci se tak dostal fideikomisní statek do rukou Dejmů ze Stříteže a z celého rodu zbyl jen Václav Buzický z Buzic, jemuž patřil statek Střítež po dědovi: přitom však genealogické souvislosti mezi jednotlivými členy rodu (Jindřich, Kryštof, Mikuláš, Jan st., Jan ml., Adam, Pavel a další) nejsou jasné.

Václav Buzický z Buzic přikoupil ke Stříteži les Kozlový, dvůr ve Voděradech a svobodnické statky v Chýšce a Kvašťově a v Rohozově měl z někdejšího selského statku vybudovaný druhý poplužní dvůr. Tato ekonomická úspěšnost Václava Buzického je v příkrém opaku k jeho neúspěšnosti v rodinném životě: nezanechal při své náhlé smrti syna a dědice a na bezradné mladé vdově, ovdovělé sestře a nedospělé dceři zůstala péče o statek Střítež. Ty převedly svá práva na švagra Mikuláše Měděnce z Ratibořic a zmocnily jej, aby Střítež prodal a získanou částku rozdělil mezi 12 dědiců (10 dětí Johanky Buzické provdané Měděncové, z nichž jen Mikuláš byl zletilý, vdova zatím provdaná a dcera zemřelého Václava Buzického). Dědici byli v tísni a soud zemský proto dal souhlas s prodejem sirotčího statku rodu Buzických bez nesnází: kupcem se stal 6. června 1601 bohatý majitel nedalekého statku Vlksice Přech Hodějovský z Hodějova.(10) Zaplatil za koupenou Střítež 4250 kop míšenských a včlenil ji bez nesnází do svého statku Vlksice.

Zánik dalšího jihočeského rytířského statku Stříteže roku 1601 je výmluvným dokladem o suché bezbolestné likvidaci další správní jednotky: nešlo v žádném případě o přeplacení či vyštvání chudáho rytíře bohatým sousedem, ale o prostý prodej pro dluhy. Trhová smlouva vložená do desk zemských výslovně jako důvod prodeje uvádí "... poněvadž se týž stateček pro dluhy prodati musel". Statek Střítež byl v nejstarším ocenění statků v bechyňském kraji roku 1523 oceněn na 300 kop českých (11) a tato částka zůstala mu i v daňovém soupise v roce 1557.(12) Při prodeji roku 1548 byl statek ceněn nepříliš vyšší částkou 437 1/2 kop: majitelé si snížili zřejmě cenu Stříteže o dluhy nebo zápisné částky na něm hypotekárně zajištěné.

Statek Střítež je tak pěkným dokladem o růstu cen feudální půdy a velkostatku, protože za 53 let jeho cena vzrostla pětinásobně z indexu 100 k roku 1548 na index 485,7 roku 1601. Při takto příznivém nárůstu hodnoty velkostatků i v odlehlé oblasti Bechyňska je neuvěřitelné, že tři generace Buzických předhonili růst ceny své Stříteže (ročně mezi 1548 na 1601 narůstala o svých 7,27 procent) svými dluhy.

Oba deskové vklady statku Stříteže v roce 1601 představují poslední kapitolu dějin samostatného statku Stříteže, ale pro dějiny rodu Buzických jsou začátkem záhady. I když trhová smlouva a odevzdací zápis v deskách zemských nemluví o žádném jiném dědici zemřelého Václava Buzického z Buzic, pána na Stříteži, než o panně Benigně, jeho dceři, paní Johance Měděncové, rozené z Buzic, jeho sestře a paní Žofii Kunšové z Vrabí, jeho vdově, není pochyby, že zde ještě jeden dědic byl: Mikuláš syn zemřelého Václava Buzického z Buzic. Při své svatbě 24. listopadu 1620 byl asi 25letý a tak v době smrti Václava Buzického byl snad šestiletý. Kdyby nebylo pilného zapisovače svateb v katolické Jistebnici, bylo by třeba za rok vymření rodu Buzických po meči pokládat rok 1601. Je však nesporné, že rod pokračoval synem stříteżského pána Mikulášem Buzickým a že Antonín Rybička má se svým tvrzením v roce 1873 přece jen pravdu ("... vymřeli teprv na začátku přítomného století"). Z for-

mulace oddacího zápisu o Mikulášově svatbě je jisté, že Mikuláš Buzický nebyl rytířem, ale synem rytíře. Možnost je jediná, totiž že byl Václava Buzického synem naturálním, mimomanželským, nejspíše s některou poddanou nebo svobodnickou ženou a ne se zákonitou manželkou Žofií Vrábskou z Vrabí. Této skutečnosti odpovídá i volba partnerky zchlapělého rytířského syna, selské dcery z poddanského rodu Hodějovců, ještě dlouho v 17. a 18. století v okolí rozvětveného: jen nekritický genealog Dobřenský mohl z této Alžběty dcery Jana Hodějovce z Výšky udělat ve své sbírce Elišku Hodějovskou z Hodějova. Mikuláš Buzický po své svatbě na Jistebnicku i po roce 1620 zůstal, ne však jeho potomci, ti by akribistickým matrikářům v Jistebnici a v Chýšce neunikli. Kromě rybníka "Buzického" u Rohozova po nich žádná paměť ve Stříteži a Rohozově nezůstala. Jistě měli jeho ostatní současníci na prahu třicetileté války i potom jiné své starosti, než osudy nemanželského syna svého někdejšího pána, který si z rodu Buzických z Buzic po strýci či Měděnců z Ratiboře po švagrovi odnesl jen křestní jméno. Znak rodu Buzických z Buzic, již svou smutnou nebarevnou prostotou červeně, černě, červeně a stříbrně čtvrceného štítu, zašel nepochybně jeho otcem Václavem Buzickým a syn Mikuláš Buzický na něj již právo neměl. I když nutně až do poddanského stavu snad neklesl a zachoval si snad část osobní svobody po otci či neznámé matce, jest příkladem právní a biologické rozpornosti ve šlechtické genealogii: Mikulášem Buzickým rod rytířů Buzických z Buzic vymřel roku 1601 nepokračoval.(13)

POZNÁMKY

1. Státní ústřední archiv, Sbírka Dobřenského, č. 126 "Z Buzic Buzický"
2. A. Sedláček, Buzický z Buzic. Ottův slovník naučný 4, 1891, str. 993 a předtím Antonín Rybička, Buzický z Buzic, Riegrův slovník naučný 10, 1873, str. 113
3. Státní oblastní archiv v Třeboni, opis Rudolfa Kryla
4. Desky zemské větší 4 (vydání M. Vavrouškové), G 29, osobní prohlášení bratrů Zdislava a Bohuslava Buzických 9. května 1542
5. A. Sedláček, Hrady 7, 286
6. Státní oblastní archiv v Třeboni, Cizí statky, Bechyně II-14-1 e (zprávy a dopisy od Bohuslava a Kašpara Buzických z Buzic)
7. DZV 12, fol. K2 (intabulace závěti z 15. 3. 1557)
8. A. Sedláček, Hrady 7, 10 (dva jeho dopisy z r. 1556 a 1559 Václavovi Švamberkovi) a 12, 104 (dopis Markéty Ledecké z Říčan Václavovi Švamberkovi z r. 1553)
9. Sněmy české 4, str. 90
10. DZ 175 K 6 (intabulace trhové smlouvy) a DZ 130 J 26 (odevzdání statku novému majiteli)
11. Státní oblastní archiv v Třeboni, Historica 3841
12. Otto Placht, Odhad majetku stavů království českého z r. 1557, str. 82
13. Konzultoval a redakčně doplnil J. Honc

ŽIDOVSKÉ ARCHIVÁLIE A PRAMENY PRO RODOPISNÉ PRÁCE

Jaroslav Šanda

Mezi oběma světovými válkami se v českých zemích utvořil neobyčejně dělný a pilný badatelský kolektiv dějin Židů okolo sedmi svazků Sborníků Společnosti pro dějiny Židů.(1) Několik desítek solidních velkých i menších studií má platnost dodnes nejen pro své faktografické bohatství, ale především pro metodickou příkladnou práci s archivními prameny: mezi členy tohoto kolektivu byl značný počet archivářů. Právě však pramenná základna doznala zatím velkých změn, nehledě k přerušení odborných prací za neblahé okupace, a proto je nutné připomenout pramennou základnu židovské genealogie znova.

Židovské matriky byly vedeny v místech židovských náboženských obcí. K nim náleželi i židé z okolních obcí, které neměly vlastní náboženskou obec.

V létech 1734 až 1797 byla vydána nařízení, podle nichž židovské náboženské obce musely vést matriky jako katolíci. Vedl je rabín, později laici pod vedením katolického faráře. Nařízením z r. 1868 byla stanovena veřejná platnost židovských matrik. Někde bývaly i v katolických matrikách zapisovány narozené židovské děti.

V dobách dřívějších bývaly vedeny nesoustavně zápisy o narozených.

Za nacistické okupace byly Židovské náboženské obce zrušeny. Písemnosti obcí včetně matrik byly soustředěny a deponovány v Praze. Matriky jsou v dnešní době uloženy na Obvodním národním výboru Praha 1 ve Vodičkově ulici č. 18. O uchovaných matrikách a jiných archiváliích tohoto souboru je možno získat informace ve Státním židovském muzeu v Praze 1, Jáchymova 3.

V těchto matrikách jsou obsaženy matriky narozených, matriky svatební i matriky úmrtní. Děti někdy bývaly zapisovány v obci, odkud pocházel otec nebo matka.

Počet židovských rodin v zemi a obcích býval stanoven dvorskými dekrety a předpisy feudálních pánů. Tato čísla podléhala změnám, postupně byla omezování rušena a židovští občané nabyli plné rovnoprávnosti s ostatním obyvatelstvem až r. 1868.

Uzavírání sňatků podléhalo povolení vrchnosti (do r. 1849). Povoloval se sňatek jen nejstaršímu synovi a ten byl jako řádný zapsán do svatební matriky. Další synové se ženívali tajně (tzv. "sňatek pod nůší" nebo " Bodenhochzeit") a jejich děti byly pokládány za nemanželské. Později došlo k zmírnění a směli se ženit další dva synové v rodině.

Úmrtí se zapisovalo v matrice obce, která měla židovský hřbitov, kde byl zemřelý pochován.

Tereziánský katastr z r. 1713 obsahuje v doprovodném materiálu mj. seznam židů v příslušné obci (původ, stáří, zaměstnání, rodina, děti, roční příjem).

Seznamy židovských obyvatel bývaly pořizovány jako zvláštní seznamy židů na podkladě dvorských dekretů. Vedly je feudální páni na svých panstvích, kopie dostával úřad zemské správy. Jsou to:

a/ seznamy tzv. židovské komise (Judenfassionen) z r. 1714 - 1783, uspořádané podle krajů a obcí
b/ soupis židovských rodin (Judenfamilienkonsignazionen) z r. 1783, 1793 a 1799, uspořádaný podle krajů a obcí
c/ svatební konsensy (povolení) - od počátku 18. století (nejsou úplné)
d/ knihy židovských familiantů (Judenfamilienbuch) - držitelů oprávnění jedné rodiny k pobytu v obci. Tento soupis židovských rodin byl pořízen r. 1811 zemským guberniem. Je uspořádán podle krajů a panství
e/ starší neúplný soubor seznamů židů od 17. stol.

Tyto archiválie jsou uloženy především v Státním ústředním archivu v Praze 6, tř. Obránců míru 133. Jsou opatřeny úvodními texty s historickými a metodickými vysvětlivkami.

Židovské hřbitovy v našich zemích jsou výraznými kulturněhistorickými památníky. Vytvářejí mnohdy i hodnotné přírodní prvky v obraze krajiny. U židovských hřbitovů platí zásada, že hrob zůstává trvale uchován. Tam, kde jsou pomníky z trvanlivého kamene, nacházíme je dobře zachované i z 16. a 17. století a ojediněle i starší. Jako příklad je uveden nejstarší žulový náhrobek s vytesaným hebrejským nápisem na židovském hřbitově v Jistebnici u Tábora:

Zde leží muž vzácný,
poctivý a bez hany.
Jeho dům byl vždy otevřen
pro chudé a ubohé.
Po dlouhá léta svého života
byl obětavým představeným
zdejší obce, důstojný pán
Ašer Kac syn pana Jakutiela Kace.
Zemřel 20 Chešvan 400 ž. éry (17. listopadu 1639)
Pokoj budiž duši jeho

(Na oba uvedené jedince není zatím žádná jiná písemná památka).

Pátrání na hřbitovech může rodopisci poskytnout cenné údaje. Některé hřbitovy byly prostudovány a historicky zpracovány. Informace o tom je možno získat ve Státním židovském muzeu v Praze. V časopise Památková péče se PhDr. Heřman zabýval historickým rozborem náhrobků židovských hřbitovů.

Jiné archivní prameny, které mohou podat rozmanité údaje pro práce rodopisců, kromě všeobecných pramenů jsou mj.:
- archivy vrchnostenské a městské se zvláštními údaji o židovských obyvatelích,
- zápisy ze schůzí náboženských obcí židovských,
- knihy pamětní (Memorbücher), vedené v některých náboženských obcích židovských o pamětihodných zemřelých členech obce
- archivy židovských obcí (Judaica Bohemiae VII)

Při relativně malé početnosti archivních pramenů k židovskému rodopisu a rozvětvené badatelské práci je zvláště nutné vážit před archivním studiem možnost vytěžení pramenů v knihách, slovnících a časopiseckých článcích. Nejlépe je pro studium historické a rodopisné literatury vybavena knihovna Státního židovského muzea v Praze. Kromě uvedených sborníků jsou základními pomůckami obě Goldovy práce (2) a Germania Judaica I a II.

POZNÁMKY

1. Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice. Vydal prof.

dr. Samuel Steinherz. I až VII, Praha 1930 - 1935 (též I a II německy Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Čechoslovakischen Republik)

2. Hugo Gold, Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti. Praha 1934 a týž, Židé v židovských obcích Moravy v minulosti a přítomnosti, Praha 1935.

ŽIDOVSKÁ JMÉNA A PŘÍJMENÍ PODLE PATENTU Z R. 1787 A V LIBEŇSKÉ MATRICE Z LET 1794-1818

Václav Elznic

V lavině čtyř tisíc zákonných norem, patentů a dekretů za vlády císaře Josefa II. v letech 1780 - 1790, motivovaných jeho neúnavnou reformátorskou energií, je celá řada historických dokumentů i drobných byrokratických opatření. Pro rodopisné studie jsou závažná Josefova zákonná opatření o vedení matrik a o výlučném postavení němčiny. Na nařízení o vedení křesťanských matrik v německém jazyce navázal 23. června 1787 patent, jimž byla zpřesněna praxe židovských matrik, pro které analogie katolických matrik nemohla platit; chyběly údaje o obřízce a pojem křtu byl pro ně paradoxním. Podle patentu z 23. 6. 1787 povinen každý otec - žid za svou rodinu, poručník pro sirotka a každý svobodný žid pro sebe zvolit si německé jméno a příjmení a do 30. listopadu 1787 to oznámit své vrchnosti nebo místnímu magistrátu. Písemné prohlášení o tom muselo být potvrzeno rabínem, aby bylo nesporné, o koho se jedná, jaké bylo jeho jméno dřívější (židovské) a jaké jméno nové přijímá, neměnitelně a na věky. Od 1. ledna 1788 směl a musel každý žid užívat jen jména nového.

Všechny židovské matriky (narození, obřízky, oddací a úmrtní) musely být bez výjimky psány a vedeny německy. Vysvědčení vydaná resp. potvrzená rabínem, byla posledním rodovým dokladem o starém jménu. Správnost celého řízení prověřovali téhož roku zvlášť pověření revizní oficíři. Listiny vyhotovené na stará jména do konce roku 1787 zůstávaly v platnosti.

Aby tento patent nebyl obcházen a aby jeho účinnost byla posílena, byly v závěrečném paragrafu uloženy následující pokuty:

a/ rabín, který od 1. ledna 1788 zapíše v matrice jiné než přijaté jméno, nebo neuvede zápis v německé řeči, bude poprvé potrestán pokutou 50 florinů, podruhé bude potrestán stejnou pokutou a současně zbaven služby a prohlášen za nezpůsobilého

b/ ten, (bez ohledu na pohlaví), který kdykoliv a kdekoliv uvede jako své jméno jiné, než které na věky přijal, bude - je-li majetný, potrestán rovněž pokutou 50 fl., je-li nemajetný - bude i se svou rodinou ze všech zemí monarchie navždy vypovězen. Přesto zůstávají v platnosti všechny dluhopisy a jiné závazky, učinil-li je nevědomky

c/ ten, kdo neodvedl do 30. listopadu 1787 nařízené prohlášení, bude potrestán pokutou 10 fl. a v případě nemajetnosti neprominutelně na 8 dní veřejnými pracemi

d/ polovice uložených pokut připadne židovskému domestikálnímu fondu, druhá polovice připadne tomu, kdo přestupek oznámí

Záhy se však ukázaly nedostatky tohoto patentu, jako ostatně i u jiných kvapně vydaných nařízení, neboť židé ochotně přijímali nová jména ryze německá, a tak dosavadní rasový rozdíl, patrný již podle jména, zanikal. Jazyková opatření jim nevadila, neboť i tak, kromě hebrejštiny, používali němčinu jako jazyk hovorový. Proto již 12. prosince 1787 byl vydán další dvorní dekret, kterým bylo dovoleno židům užívat jen následujících jmen:

pro muže (v původním znění)

Abadias	Benjamin	Job	Moyses
Abel	Darius	Jonas	Nephtali
Abdiel	Damian	Jonathan	Nehemias
Abdon	Dan	Joram	Nathanael
Abdenago	Daniel	Isaias	Nabuchodonosor
Absolon	David	Israel	Nikanor
Abias	Eleasar	Isak	Noe
Abiram	Elias	Ismael	Nathan
Abadon	Elisaus	Joachim	Ochosias
Abraham	Eliacim	Josias	Osias
Achotophel	Emmanuel	Joseph	Adam
Aron	Enos	Josaphat	Philipp
Alexander	Ephraim	Josue	Paul
Ammianadav	Ezechias	Juda	Raphael
Ananias	Ezechiel	Judas	Sem
Andreas	Fridmann	Kabriel	Seth
Arnon	Gabriel	Koppelmann	Simeon
Angelus	Gedeon	Laser	Samson
Ariel	Gottlieb	Levi	Samuel
Bernard	Habakuk	Lazar	Salomon
Bartholomaus	Hebron	Lukas	Seligmann
Balthasar	Henoch	Mathias	Sorobabel
Barnabas	Jakob	Mathes	Thadaus
Benedikt	Japhet	Mathusalem	Tobias
Benesch	Jason	Manasses	Thomas
Beer	Jeremias	Michael	Wolf
Beermann	Joannes	Markus	Zacharias
			Zachaus

Pro ženy (v původním znění)

Abigail	Demuth	Libuscha	Rebecca
Amalia	Dorothea	Luzia	Rosel
Anna	Eva	Martha	Rosa
Agatha	Elisabeth	Maria	Rosalia
Agnes	Esther	Magdalena	Sara
Aspasia	Judith	Nicolaja	Susanna
Athalia	Iphigenia	Paula	Semiramith
Barbara	Julia	Regina	Sybilla
Cäcilia	Johanna	Rachel	

Seznamy 109 mužských a 35 ženských jmen z roku 1787 byly sestaveny podle starozákonních textů a zákonodárce si tedy svůj úkol patřičně usnadnil, zvláště u jmen ženských, pro které měl základnu daleko širší. Výjimkou jsou jména Beneš, Libuše a Nikolaja, která nemají obdoby.

Není jistě bez zajímavosti zjistit, do jaké míry i do které doby byl císařův patent židy dodržován po jeho smrti. Vcelku lze říci, že zákaz hebrejštiny ve svých matrikách a zejména povinné zavedení němčiny do jejich škol vzali židé na vědomí bez jakýchokoliv známek odporu, neboť němčina byla již dávno jejich druhým, ne-li dokonce prvým obcovacím jazykem. Bez ohledu na různost konfese se i tím stávali (až na malé výjimky) cizími českému lidu v městech i na venkově, se kterým přes veškerá pronásledování se strany státní moci se nikdy neslížili. Jazyková reforma byla jimi vítána, takže i židovské chudině byla němčina "panskou řečí" a užívali ji i tehdy, když ji dobře neznali.

Libeň byla na zlomu 18. a 19. stol. ještě vesnicí (do svazku hlav. města Prahy spadla až r. 1901), přesto však měla dosti početnou židovskou náboženskou obec, synagogu a vlastní hřbitov. Počet židů v Libni značně vzrostl v polovici 18. století, když na rozkaz Marie Terezie byli židé r. 1744 vykázáni z vnitřní Prahy a prvé útočiště nalezli u svých libeňských souvěrců.

Na základě nařízení císaře Josefa II. byly i zde založeny nové matriky, a jedna z nich, matrika narozených a zemřelých z let 1794 až 1818, se zachovala v archivu hl. m. Prahy jako rukopis č. 1619. Tím se nám dostává do rukou vzácný materiál k odpovědi na otázku, do jaké míry byla židy dodržována ustanovení Josefa II. po jeho smrti. V matrikách totiž nacházíme zápisy 610 narozených a 460 zemřelých synů a dcer Israele.

Je zajímavé, že u jmen mužských zachovali rabíni věrně císařovo nařízení a z celkového počtu asi 70 různých jmen teprve r. 1814 se objevil Hermann a Franzl, a roku 1817 Leopold. Naproti tomu u jmen ženských nacházíme plejádu tehdy módních jmen jako: Katarina, Scharlotta, Regina, Josepha, Franziska, Lipeta, Nanetta, Bibetta (1810), Sophia, Karolina (1815), Eleonora (1816), Elisa (1817) a po celou dobu značně oblíbená Helena. Nechybí tu ani Libuscha a 30. 10. 1816 je tu dokonce i česká Františka.

Rodopisný materiál jmenný je však daleko bohatší než by se na prvý pohled zdálo, že může poskytnout 1070 matričních zápisů za necelých 25 let. Zápisy obsahují jako všechny matriky: jména a příjmení rodičů. Tím se můžeme seznámit s prvotními jmény židovskými, nově přijatými, která měla být podle patentu z r. 1787 na věky neměnná. Uvedeme z nich namátkový výběr (zhruba polovici všech zapsaných), ve kterém starší pamětníci naleznou nejedno jméno v Praze a Čechách známých židů:

Abeles	Geber	Lederer	Schnellkus
Adler	Grim	Ledetsch	Schlesinger
Amselberg(er)	Gregor	Lenod	Schulhof
Baader	Gröger	Liebermann	Schwarr(z)
Birnbaum	Brünfeld	Löbl	Stadlfest
Boder	Grünhut	Löw	Stein
Böhm	Güttig	Lustig	Stern
Borges	Heim	Morgenstern	Sternschuss
Brandejs	Heinl	Neff	Straus
Brandt	Hintermann	Nussbaum	Stronz
Brod(t)	Humpolecz	Oesterreicher	Swoboda
Brunner	Jellinek	Oppert	Tausig
Bunz(e)l	Justitz	Pissek	Treger
Červenka	Kapřka	Pol(l)ak	Trier
Dubovsky	Karpeles	Popper	Tscherowka

Ebstein	Karpfen	Porges	Walter
Eckstein	Katz	Raab	Wantoch
Englender	Khu	Rahm	Weiler
Engelmann	Kirchberg	Rassemmesser	Weinberg
Erlich	Kirsch	Raubitschek	Weiss
Feind	Kisch	Reich	Wilhartecz
Fiegel	Klemper	Rosenstein	Winner
Fiegelmann	Kohn	Seidler	Winternitz
Friedländer	Kollin	Schiffmann	Wolf
Frölich	Kolinsky	Schmukr	Woltair
Fugel	Korner	Schmetkes	Wolthör
	Kraus		

Později známá jména židovská s oblíbenou koncovkou -es (např. Schmelkes, Nefeles, Teveles, Weiseles, Foges, Edeles, Mameles, Taubeles apod.) zde nacházíme velmi málo.

Zajímavé je i uspořádání matriky zemřelých. Kromě obvyklých údajů (jméno zemřelého, rodičovský původ a stáří) je pravá stránka rubrikována pro vyznačení: smrti přirozené, nemocí a epidemií, zatímco v části smrti násilné je rubrikována sebevražda, neštěstí, vražda nebo zabití. V celé matrice nalezneme pouze dvě sebevraždy: z melancholie a r. 1816 utopením ve Vltavě. Násilná smrt se nevyskytla. Přitom i tehdy se ženy dožívaly vyššího věku než jejich mužské protějšky.

KATOVSKÁ PEČEŤ Z ROKU 1687

Jan Křivohlávek

Mezi písemnostmi, uloženými ve fondu Archivu města Kyšperka se zachovala (inv. č. 883) žádost kata Jiřího Ledvinky ze (Šimperka) Šumperka, pocházející z roku 1687. Jiří Ledvinka v ní žádá přidělení uvolněného katovského místa v Kyšperku (Letohradě) pro svého syna. Dopis je zajímavý tím, že je na něm připojena i osobní pečeť kata Ledvinky.

Jedná se o šestihrannou pečeť (š. 11 mm, v. 13 mm), jejíž pole je ohraničeno perlovcem. Uprostřed je popravní meč, čepelí nahoru. V polovině pečeti je na každé straně meče malá, sedmipaprsčitá hvězdička, v horní části vpravo obrácené písmeno D, vlevo písmeno L.

NETRADIČNÍ ZÁZNAM V MATRICE

Karel Bezděk

Že na vinicích v pražském okolí se po třicetileté válce z náboženských příčin ukrývalo mnoho příslušníků podobojí, je známé, vždyť tamní sklepy, dílny a rozličné boudy a přístavky poskytovaly vítané úkryty. Pátrali tam po nich občas horliví kněží, zejména příslušníci Tovaryšstva Ježíšova, namnoze i za asistence rychtáře.

Ani vinice vršovické nebyly výjimkou. Psal se rok 1712, když se jednoho rána tamnímu faráři dostal do rukou pamflet, který nalezli přibitý na dveřích kostela sv. Mikuláše a donesli jej na faru. Když se po přečtení obsahu podě-

šený farář uklidnil, učinil, co považoval za nejvhodnější: před odesláním pamfletu na vyšší místa jeho znění vepsal - pro paměť a na výstrahu budoucím - do matriky křtů takto:

"Papeženci, jestli vy nám pokoje nedáte, tehdy Vy pane jezovita na pozoru se mějte a dyž se po vinicích toulati budete, že Vám dobře zakouříme a toho Vašeho šelmu náhončího, dá nám Pán Bůh, že toho dočkáme, že z něho zaživa řemeny dříti budeme anebo jej jako psa zastřelíme".

Tento svérázný "opovědný list" přepsaný farářem s věrnou transliterací, nestírající životnost a bezprostřednost dikce (na příklad "na Pozoru se mgegte" jako psa apod.) představuje dokument z doby A. Jiráskem v jeho Temnu tak poutavě vylíčené. Ve stereotypu křestní matriky (Archiv hl. města Prahy, matriky fary Michle, N 1, fol. 111 ke dni 30. prosince 1712) představuje skutečně zápis nebývalý.

A. M. KRAMÁŘ, UČITEL PROSLULÉHO ČESKÉHO SKADATELE FRANTIŠKA VINCENCE KRAMÁŘE - KROMMERA

Bohuslava Šťastná

Kantor, hudebník a komponista Antonín Matyáš Kramář - Krommer se narodil roku 1742 v Brtnici, která byla sídlem zámecké kapely hr. Collata. Základy školní výuky (také v hudbě), získal v okolních vesnicích na Českomoravské vysočině od tamních učitelů - kantorů.

V Tuřanech působil téměř 40 let v nezvyklé spokojenosti nejen občanů tuřanských, ale i nadřízených. Byl úspěšným vychovatelem školní mládeže a rádcem dospělých. V době jeho působení, 6. prosince roku 1774, byla uzákoněna povinná školní docházka mládeže ve věku od 6 do 12 let. Zažil tudíž mnoho nepříjemností, než se vžil vyhlášený zákon. Četné svoje vlastní děti vychoval řádně a také vedl k lásce k hudbě. V Kramářově rodině premierově byly provozovány skladby jím komponované.

A. M. Kramář je nedoceněným, na svoji dobu byl vynikajícím organistou a tvůrcem skladeb církevních i světských. Svými symfoniemi se řadí mezi významné skladatele let 80. a 90. osmnáctého století. Jeho tvorba obsáhla značný počet děl, žel, většina zlikvidována jako opotřebovaný a zastaralý materiál.

Skladateli byl vzorem Joseph Haydn a W. A. Mozart. Kompozice A. M. Kramáře jsou technicky snadno proveditelné, proto mnoho let se udržely velmi často v repertoárech tehdejších provozovatelů. Pro veliké nadání a píli v hudbě, zvláště ve hře na královský nástroj - varhany, housle a také na tehdy oblíbený žaltář (podobný cimbálu) i světový rozhled, nastoupil teprve šestnáctiletý r. 1758 jako preceptor - učitelský pomocník v Tuřanech, kde rovněž vykonával službu organisty, v tomto známém poutním místě. Po dvou letech byl požádán opatem Haukem, aby jako musikus zastával místo varhaníka v klášteře na Velehradě. Opět po dvou letech byl vyzván městskou radou v Ostravě, k vykonávání služby organisty. Tam uzavřel sňatek v roce 1765 s Annou Klinkovskou, dcerou řezníka a měšťana. V tomto městě dlouho nepobyl - vrátil se, vyzván farářem Hörmannem, na původní své působiště do brněnských Tuřan.

Když v roce 1798, při průchodu ruských vojsk, byla část "nakvartýrovaná" v Tuřanech, bez vyzvání chrlické vrchnosti ubytoval Kramář ve svém bytě 47 mužů vojska a 3 důstojníky, o něž všechny sám pečoval. Ve vděčnosti od Rusů zvláštní dík mu byl udělen představenými obce.

Kramář byl nejen nadaným a pilným skladatelem, ale také hudebním pedagogem; svůj skvělý muzikantský talent mohl uplatnit ve výuce svého synovce Františka Vincence Kramáře - Krommera. Tento roku 1775 jako šestnáctiletý mladík, byl schopen samostatně zasednout za varhany, 25tiletý odchází do Vídně, kde rozmnožil český emigrantský proud. Odtud se odebral do Uher do služeb hraběte Styruma. Dílo Františka Vincence Kramáře zaznívá v programech nejen našeho koncertního života, také i zahraničního, zvláště v rozhlase. Četná jeho díla jsou v záznamech na gramofonových deskách. Zvláště známé jsou jeho Partity a Harmonie, vynikají svěží zpěvností. Počet jeho opusů je značný. Originály skladeb nalezneme uchovány nejen na Moravě, převážně v italských hudebních archivech.

Druhým, své doby proslulým žákem A. M. Kramáře, je František Ignác Louska, psán Lausca nebo Lauska, narozený v Brně v roce 1764. Vynikl jako skvělý pianista, ovládající perfektně svůj nástroj, také byl úspěšným skladatelem písní i zednářských. Dosáhl významného místa kapelníka na ruském carském dvoře. Kompozice Lauskovy jsou uloženy v Brně, v Anglii aj. Některé vytiskl nakladatel Calve v Praze. F. I. Louska je také autorem školy hry na klavír, jemuž se věnoval i pedagogicky. Po absolvovaných zájezdech Evropou žil v Berlíně, kde v roce 1825 umírá.

Antonín Matyáš Kramář také pro své noblesní vystupování byl výjimečně oblíben u lidu i vrchnostenských úřadů.

Bylo-li v některých obcích uznání zásluh učitelů - kantorů přehlíženo, ignorováno bez vděčnosti jejich práce při výchově a vzdělání jim svěřené mládeže, v době poslední choroby, tuřanští sousedé - sedláci zajížděli denně do Brna se čtyřspřežím pro lékaře; podnikli vše, aby svého milovaného, oblíbeného učitele zachovali co nejdéle při životě. Marně. Zesnul v měsíci únoru 1804.

ZNAK ČERVENÉHO KŘÍŽE

Viktor Palivec

Letošní den Mezinárodního červeného kříže má významnou jubilejní vzpomínku. Před 150 lety, dne 8. 5. 1828 se narodil v Ženevě zakladatel této světové zdravotnické organizace Jean Henri Dunant, nositel první Nobelovy ceny míru roku 1901.

Do odznaku dostala tato organizace známý symbol červeného kříže v bílém poli. Jak k tomu došlo. Dunant se svými přáteli, právníkem Gustavem Moynierem, generálem Dufourem, a lékaři Théodorem Maunoirem a Louis Appiem utvořili dne 17. února 1863 tzv. komisi pěti, v níž lze v jistém smyslu vidět první podobu pozdějšího Mezinárodního výboru červeného kříže. Kromě Dunanta měl i Appia bohaté zkušenosti s válečnými raněnými z italských bojišť. Na den 26. října 1863 svolali konferenci do Ženevy, kde došlo k ujednání, pozdější tzv. ženevské úmluvy z roku 1864. Na této první ženevské schůzi na návrh Appiův byl přijat všeobecně platný odznak dobrovolných zdravotnických pracovníku červe-

ný kříž na bílé pásce, která se měla nosit na paži. Toto znamení se zvolilo proto, aby se tak uctila země, jež hostila tuto významnou konferenci. Je to v podstatě znak hostitelské země Švýcarska, jen s obrácenými barvami. Červený, zvaný též Ženevský kříž, je křížem řeckým, t.j. má čtyři stejně dlouhá a široká ramena. Je ve volném, bílém poli. Jako heslo zvolena sentence: Inter arma caritas. V určení je znamením neutrality pro raněné, nemocné a ošetřující personál a obecným znamením pro společnost, která vykonává dobrovolnou zdravotnickou péči ve válce a v míru. Určitá symbolika červeného kříže vyplývá i ze znamení švýcarského. Kříž, staré znamení kruciát byl zvolen proto, že odůvodňoval svobodu Švýcarů právě tak cennou jako osvobození země, v níž žil a zemřel Kristus. V tom smyslu znějí i barvy bílá a červená. Ve faleristice objevuje se červený kříž v pruské záslužné medaili ve třech třídách, a také v býv. Rakousku jako čestné znamení v medaili.

Třeba připomenout, že i Appiovi, navrhovateli červeného kříže, sluší významné trojnásobné jubileum. Je tomu 160 let (1818) co se narodil v Hanau, 130 let (1848) co se usadil v Ženevě a 80 let (1898) co zemřel.

ZNAKY ČESKÝCH NOSITELŮ RAKOUSKÝCH ŘÁDŮ V 19. a 20. STOLETÍ

Václav Elznic

Vzdor složitému a nesnadnému postavení vynikajících jedinců našeho národního, kulturního i politického života v posledním století rakousko uherské monarchie je nemálo těch, kteří byli oceněni i vládnoucími Habsburky a byli z rozhodnutí císaře dekorováni některým z vysokých řádů, který až do roku 1918 zakládal právo či možnost povýšení do šlechtického stavu a udělení znaku. Udělování těchto řádů byl účinný politický nástroj panovníků, jak si zajistit oddanost předních osobností buržoasie své říše a vytvořit loyální vrstvu nevelkého rozsahu, ale významnou svým vlivem v kultuře, vědě a politice. Vedle řádu zlatého rouna, udělovaného v té době jen členům panujícího rodu, přicházel v úvahu řád Marie Terezie, řád sv. Štěpána, Leopoldův řád a řád železné koruny. Všechny byly udělovány jen vyznamenanému jedinci a nebývaly dědičné. Po smrti nositele měly být proto ze zákona (na příklad § 90 zák. č. 208 z 9. 8. 1854) pozůstalými vráceny řádovému sekretariátu.

Řád Marie Terezie, založený císařovnou r. 1757 v den bitvy u Kolína jako nejvyšší vojenské vyznamenání, měl 3 třídy: velkokříže, komandérský a rytířský. S jeho udělením byla spojena doživotní renta 400 - 1500 zlatých (vdovy dostávaly polovici). Všichni nositelé měli přístup ke dvoru a nárok na povýšení do stavu svob. pánů.

Řád sv. Štěpána založila Marie Terezie na počest korunovace Josefa II. za císaře německého, jako nejvyšší vyznamenání za zásluhy civilní (občanské). Měl rovněž 3 třídy: velkokříže, komturský a rytířský. Mohl být udělen jen šlechtici, a nositel velkokříže měl nárok na hodnost tajného rady a spolu s ostatními na povýšení do stavu svob. pánů, ze zvláštní milosti i do stavu hraběcího.

Řád Leopoldův založil František I. při příležitosti svého sňatku s arcivévodkyní Ludvikou 8. 1. 1808. Udílel se výhradně za zásluhy o blaho státu nebo vynikající učenost. Měl 3 třídy: velkokříže, komturský a rytířský. Dekorace:

Osmihranný červeně smaltovaný zlatý kříž se zlatou korunou, stuha bílo-červená, heslo: Integritati et merito, poes regum, corda subditorum. Řádové roucho (červený sametový háv s bílým pláštěm) se nosilo při každoroční řádové slavnosti (v neděli po 3 králích) a při slavnostních příležitostech.

Řád železné koruny založil Napoleon I. po své korunovaci za krále italského 5. 6. 1805; po jeho pádu obnovil řád František I. dne 12. 6. 1816. Název pochází od lombardské korunovací obroučky, zhotovené (dle legendy) z hřebu Kristova. Dle statutu se řád udílel za zásluhy o stát a císaře, bez ohledu na stav a důstojenství, ale od r. 1860 se propůjčoval i za zásluhy před nepřítelem. Má tři třídy. Dekorace: železná koruna, na které stojí dvouhlavý zlatý orel, na jehož hlavách spočívá císařská koruna. Válečnou dekorací je vavřínový věnec. Stuha je žlutá s modrým okrajem, slavnostní roucho je z modrého a bílého sametu. Nositelé I. tř. měli nárok na hodnost tajného rady a spolu s nositeli řádu II. tř. na povýšení do stavu svobodných pánů, nositelé III. tř. měli nárok na povýšení do stavu rytířského, vesměs s prominutím taxy. Nárok jako takový r. 1884 zanikl, ale na vlastní žádost mohli být nositelé řádu císařem nobilitováni, což bylo pravidlem.

Řád železné koruny byl v Rakousku nejrozšířenější a u státních úředníků se předpokládala funkce aspoň VI. hodnostní třídy, u řádu Leopoldova funkce nejméně V. hodnostní třídy. Další rakouské řády: Františka Josefa (r. 1850,) Alžběty Terezie (r. 1760), Alžbětin (rok jejího zavraždění 1898) a dámský řád hvězdového kříže, nezakládaly nárok na šlechtické povýšení. Naproti tomu již od dob Marie Terezie mohlo být každému důstojníku, který sloužil bez úhony aspoň 30 let v armádě a proti nepříteli, uděleno prosté šlechtictví s titulem "šlechtic z ....." (Edler von ....) na jeho vlastní žádost (cís. nař. z 12. 1. 1757).

Z řady českých nositelů rakouských císařských řádů tvoří popisovaný soubor 14 učenců, techniků, umělců a politických činitelů příklad heraldické tvorby v politických službách. Kresby Karla Lišky zpodobňují udělené znaky podle archivovaných originálů, schválených příloh k nobilitačním diplomům a jsou zachovány ve fondu Šlechtický archiv ve Státním ústředním archivu. Odtud byly převzaty v překladu i příslušné popisy znaků. Soubor 14 znaků představuje i za cenu opakování jednolitou ukázku moderní heraldiky z posledního období císařství let 1808 - 1916. V citlivé kresbě Karla Lišky vynikne pompéznost i zdravý smysl pro heraldické zákonitosti poslední generace šlechty v našich dějinách. Pro Znakový zásobník, který v Listech Genealogické a heraldické společnosti v Praze má dokumentovat mnohotvárnost a bohatství naší heraldiky, spjaté nerozlučně i s genealogií a historií, tvoří vyvážený celek, doplňující přes svou odlišnost a časovou vzdálenost předchozí soubory lanškrounské a leskovcovské, pod čísly ZZ 27 až 40.

Životopisy 14 nositelů rakouských řádů, povýšených do šlechtického stavu a obdařených erby v letech 1808 až 1916 v abecedním pořadí mají stručně vystihnout, jak jejich význam pro české dějiny, tak i zásluhy, oceňované panovníkem. Historie jejich šlechtictví, která by v řadě případů zasloužila bližší rozbor a studii, jen dokresluje novou osobnost české feudální společnosti.

ZZ 27 VÁCLAV BROŽÍK šlechtic z VALROSE
narozen 5. 3. 1851 v Železném Hamru u Třemošné, zemřel 1901 v Paříži, vynikající český malíř historických žánrů, profesor Umělecké akademie v Praze, nositel vyznamenání kříže Čestné legie (Paříž), později jejím důstojníkem, člen pařížské akademie (Institut de France), jeden z prvních členů České akademie věd a umění, komtur král. bavorského řádu sv. Michala, rytíř řádu Františka Josefa, a nositel čestného vyznamenání za umění a vědu.
Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 27):
Štít dělený, v horním modrém poli šesticípá stříbrná hvězda, v dolním stříbrném poli tři modré štítky, dva nad jedním. Na horním okraji štítu spočívá korunovaná otevřená turnajská helmice. Koruna nese otevřená orličí křídla, pravé modré se zlatou hvězdou jako ve štítu, levé stříbrné s třemi modrými štítky, řazenými jako ve štítě. Přikrývky vpravo modro zlatá, vlevo modro stříbrná.

ZZ 28 FRANTIŠEK JOSEF rytíř GERSTNER, Inž.
narozen 23. 2. 1756 v Chomutově, zemř. 25. 6. 1832 v Mladějově, zakladatel a první učitel Technického ústavu (později České vysoké školy techn.), žák pátera Vydry, r. 1779 inženýrem u dvorské komise pro vyvazování z roboty, r. 1784 adjunkt pražské hvězdárny, r. 1785 člen Učené společnosti v Praze, r. 1789 profesor matematiky a mechaniky na Technickém ústavu a matematiky na pražské universitě, autor myšlenky železničního spojení Č. Budějovice - Linec koňskou dráhou (první na evrop. kontinentě), r. 1801 ředitel vodních staveb v Čechách atd. R. 1808 jeden z prvních nositelů řádu Leopoldova, r. 1810 povýšen dědičně do stavu rytířského.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 28):
Štít modrý, dělený zlatým břevnem, v horní polovici štítu zlatá šesticípá hvězda nad zlatou stavební úhelnicí, v dolní polovici tři obilní klasy, svázané zlatou služkou. Na horní hraně štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice se splývajícími modro-zlatými pokrývkami, na pravé koruně stojí černá rozkřídlená orlice vlevo hledící, z levé koruny vyrůstají tři pštrosí péra.

Znakopis je volným přepisem textu RNDr. K. Samšináka v Geneal. heraldických listech (duben 1977), kresba podle snímku náhrobní desky téhož autora. Originál diplomu nebo jeho snímek není t. č. u nás znám.

ZZ 29 HERMENEGILD JIREČEK rytíř ze SAMOKOVA JUDr.
narozen 13. 4. 1827 ve Vysokém Mýtě, profesor práv na univerzitě v Praze (1865) a Varšavě (1869), člen Moravsko-slez. společnosti pro zeměvědu (1857), koresp. člen archeolog. sekce Českého muzea (1861), člen koresp. Moravského zem. archivu (1859), člen Ruské archeolog. společnosti v Moskvě (1865), Akademie v Agramu (1867), Král. muzea v Praze (1868). Nositel Řádu železné koruny III. tř.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 29) :
Štít půlený, v horním zlatém poli horní část černého dvouhlavého orla s červenými jazyky, v dolním červeném poli tři kosmo položená kovářská kladiva dvě nad jedním. Na horní hraně štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice, z pravé splývají pokrývky černo-zlaté, z levé přílbice přikrývky červeno-stříbrné. Pravá koruna na přílbici nese zavřená orlí křídla, přední černé, zadní zlaté, z levé koruny roste stříbrný dvojocasý lev s červeným jazykem a drápy. Na dolní části pokrývek je zavěšen stříbrný pás s devisou z červeného lapidárního písma: SUAE QUISQUE FORTUNAE FABER.

Diplom byl vyhotoven 13. září 1881 na základě cís. rozhodnutí z 8. června 1877, v jehož textové části se uvádí m.j. ... v uznání jeho při vyučování našeho syna korunního prince arcivévody Rudolfa, a za vynikající služby obdrženého řádu železné koruny III. tř.

ZZ 30 VINCENC šlechtic JIRUS MUDr.
narozen 14. 5. 1810 v Hracholuskách u Rakovníka, zemř. 25. 8. 1884, profesor mediciny,
filosof a od r. 1871 děkan lékařské fakulty university Karlovy, viceprezident Pražského kollegia lékařů, ordinarius obou c. k. nadací Ústavu šlechtičen v Praze, rytíř papežského řádu sv. Řehoře (1877), nositel Velkovévodského hessenského řádu za zásluhy I. tř. Filipa Velikomyslného (1875). Byl posledním děkanem lékař. sboru doktorů před odloučením sboru profesorského, a snad jediný, který neměl rakouského vyznamenání.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 30) :
Štípený štít zlato-červený, v pravém zlatém poli zelená jedle s červeným pněm na zelené půdě, v levém poli svislá zlatá hůl s čtyřnásobně obtočeným zlatým hadem s červeným jazykem. Na horní hraně štítu spočívá korunovaná turnajská přílbice, z které splývají červeno-zlaté pokrývky. Z koruny roste jelení hlava desateráka s vypjatým krkem.

Diplom vydán ministerstvem vnitra podle císař. rozhodnutí z 9. května 1883.

ZZ 31 KAREL FRANT. EDUARD rytíř KOŘISTKA Ing. Dr. h. c.
narozen 7. 2. 1825 v Březové na Mor. (zemř. 1906), profesor prakt. geometrie a matematiky a lesnictví na technice v Brně (1849), prof. geodesie na Vys. škole technické v Praze (1864) a její rektor (1865-1867), Dr. h. c. vídeňské university, člen koresp. Císař. akademie věd ve Vídni, řádný člen a gen. sekretář Král. české společnosti nauk v Praze, člen koresp. Geograph. Associat. v Paříži, a mnoha jiných učených společností doma i v cizině, člen c. k. Normalizační a cejchovní komise ve Vídni, Zemské kulturní rady v Č., atd. Nositel Řádu železné koruny III. tř., císař. ruského řádu Stanislava II. tř., císař. ruského řádu Annenského III. tř., důstojník řádu Franc. university se zlatou palmou a j.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 31):
Na modrém štítě triangulační pyramida, stojící na zlatém trojvrší, v horní části štítu pět šesticípých zlatých hvězd, tři nad dvěma ve vodorovných řadách. Na horní hraně štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice, z nichž splývají modro-zlaté pokrývky. Z pravé koruny vyrůstá zlatý lev s červeným jazykem, držící před sebou v levém pařátu čtyři ovesné klasy mezi dvěma kopinatými listy. Levá koruna nese sevřená orlí křídla, přední zdobené hornickým kladivem zkříženým pemrlicí, zadní křídlo je zlaté. Dolní část pokrývek nese modrý pás se stříbrnou devisou lapidárního písma: PERSEVERANTIA OMNIS MONSVINCITUR.

Diplom podepsal min. vnitra hr. Eduard Taafe dne 22. května 1879 na základě císař. rozhodnutí z 9. ledna 1878.

ZZ 32 EMERICH MAIXNER šlechtic z ROBLÍNOVA, MUDr.
narozen 6. listopadu 1847 v Nové Huti u Nížboru, zemřel r. 1920; vynikající český lékař a chirurg. Dr. mag. porodnictví, řádný prof. spec. patologie a therapie pro vnitřní nemoci, přednosta I. lékař. kliniky university v Praze, primář pražské všeobecné nemocnice, c. k. vrchní štábní lékař I. tř. po čas války, člen nejvyšší zdravotní rady v min. vnitra, dvorní rada, důstojník řádu Frant. Josefa s válečnou dekorací, rytíř železné koruny III. tř., nositel král. pruské medaile Červeného kříže III. tř. a d.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 32):
Štít modrý, na něm zlatý gryf s červenými drápy a jazykem, držící před sebou v předních tlapách Aeskulapovu hůl s ovinutým zeleným hadem. Na horním okraji štítu spočívá korunovaná turnajská přílbice s oboustrannými modro-zlatými pokrývkami. Z koruny roste gryf stejného značení jako ve štítu.

MUDr. E. Maixner ve své česky psané žádosti ze dne 30. 4. 1918, což byla ojedinělá jazyková výjimka, žádá sám výslovně o predikát šlechtický, ač měl nárok na udělení stavu rytířského. Císař Karel podepsal diplom dne 2. května 1918.

ZZ 33 EMIL rytíř OTT, JUDr
narozen r. 1845 v Praze, zemřel r. 1925 tamtéž; vynikající český právník v oboru civil. soudního řízení a práva kanonického, řádný profesor české university Karlo-Ferdinandovy, děkan právnické fakulty a rektor magnificens na téže universitě, nositel čestného odznaku za vědu a umění, zástupce presidenta říšského soudu a c.k. dvorní rada, doživotní člen říšské rady, rytíř řádu železné koruny III. tř., člen České akademie Frant. Josefa pro vědy a umění v Praze, též v Krakově aj.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 33):
Modro-červený čtvrcený štít, v pravém horním a v levém dolním modrém poli zlatá šesticípá hvězda nad zlatým trojvrším, v levém horním

a v pravém dolním červeném poli šikmo ležící stříbrný liktorský svazek s ostřím sekery vzhůru obráceným. Na horním okraji štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice, vpravo přikrývky modro-zlaté, vlevo červeno-stříbrné. Z pravé koruny vyrůstá postava Panny Marie s jezulátkem na levici, oba zlatě nimbováni, Maria v červeném dolním a modrém horním šatě. Z koruny levé helmice vyrůstá stříbrný lev, nesoucí v předních tlapách před sebou svislý stříbrný liktorský svazek s ostřím sekery k sobě obráceným.

Diplom podepsal 2. dubna 1917 císař Karel.

ZZ 34 ALOIS svob. pán PRAŽÁK, JUDr.
narozen r. 1820 v Uherském Hradišti, zemř. r. 1901; český zem. advokát a přední vůdce Čechů na Moravě, poslanec na moravském zemském i říšském sněmu od r. 1848, první český ministr - krajan ve Vídni, c. k. tajný rada a ministr spravedlnosti, rytíř saského řádu Albrechtova a papežského řádu sv. Řehoře, držitel řádu železné koruny I. tř.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 34):
Štít polcený, pravé pole je červeno-stříbrně šachované, levé modré pole má svislou řadu čtyř stříbrných růží, navzájem oddělených třemi vodorovnými stříbrnými pruhy. Na horní hraně štítu spočívá baronská koruna, nesoucí tři korunované turnajské přílbice. Koruna střední přílbice nese krátké rozevláté pokrývky: po pravé straně červeno-stříbrné, po levé straně modro-stříbrné a na vrchu otevřená orličí křídla: pravé křídlo v horní půli červené, v dolní půli stříbrné, levé křídlo v horní půli stříbrné, v dolní půli modré. Z postranních korun roste vždy pět pštrosích per, z pravé koruny dvě péra stříbrná střídavě mezi třemi červenými, splývající pokrývky jsou stejných barev, z levé koruny rostou dvě péra stříbrná mezi třemi modrými, a splývající pokrývky jsou stejných barev. Na arabesce stojícími štítonoši jsou dvě dogy s červenými obojky, držící štít předními tlapami, pravá hledí vpřed, levá ke středu štítu. Na arabesce zavěšená červená stuha nese stříbrnou devisu s lapidárním písmem: VERITAS VINCIT ADVERSA.

Diplom vydalo ministerstvo vnitra 7. 9. 1882 na základě císař. rozhodnutí z 1. 8. 1882. Originál erbu navrhl a kreslil A. Böss - Heraldartist, Wien.

ZZ 35 JAN EVANGELISTA rytíř PURKYNĚ MUDr.
narozen 17.12.1787 v Libochovicích, zemř. r. 1869, geniální český fyziolog, universitní profesor ve Vratislavi, profesor fyziologie na Karlo-Ferdinandově universitě v Praze, rytíř rakouského řádu Leopoldova, ruského řádu sv. Vladimíra, král. pruského řádu Červeného orla III. tř., čestný doktor filosofie a člen mnoha zahraničních učených společností.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 35):
Štít kosmo dělený modrým břevnem, v pravém dolním stříbrném poli šesticípá červená hvězda, v levém horním červeném poli šesticípá stříbrná hvězda. Na horní hraně štítu spočívají dvě turnajské přílbice, pravá

s modro-stříbrnými a levá s červeno-stříbrnými pokrývkami. Pravá koruna nese otevřená orličí křídla, pravé v horní půli modré, v dolní půli stříbrné, levé křídlo naopak. Mezi křídly je šesticípá stříbrná hvězda. Z levé koruny vyrůstá dvojocasý stříbrný lev s červeným jazykem.

Závěr diplomu: Je naší císařskou a královskou vůlí, aby Jan rytíř z Purkyně a jeho manželští potomci obého pohlaví byli považováni za osoby stavu rytířského. Dáno a vyhotoveno min. vnitra: Dr. Carl Giskra, 15. července 1869.

ZZ 36 ANTONÍN rytíř RANDA JUDr.
narozen 8. 7. 1834 v Bystřici nad Úhl., zemřel 6. 10. 1914; vynikající český právník, dvorní rada a profesor práv na pražské univerzitě, nositel řádu železné koruny III. tř. (r. 1878), držitel komturského kříže řádu Frant. Josefa s hvězdou, od 16. 1. 1881 doživotní člen panské sněmovny, od 15. 2. 1881 viceprezident říšského soudu, prezident České akademie cís. Frant. Josefa pro vědu, slovesnost a umění, atd.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 36):
Červeno-modrý štít, rozdělený kosmým stříbrným břevnem s třemi červenými růžemi, v horním levém rohu červeného pole leží vlevo obrácená zavřená kniha v modré vazbě se zlatou ořízkou, nesoucí písmeno P., v dolním modrém poli leží rovnoběžně s břevnem stříbrný, červeně zdobený liktorský svazek s ostřím sekery, obráceným k břevnu. Na horní straně štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice, pravá s modře-stříbrnými, levá s červeně-stříbrnými splývajícími pokrývkami. Levá koruna nese otevřená orlí křídla, z nichž pravé je v horní polovici stříbrné a v dolní polovici modré, levé křídlo má barvy obráceně. Mezi křídly je liktorský svazek stejný se štítovým, s ostřím sekery doleva. Z levé koruny roste stříbrný lev s červeným jazykem.

Žadatel uvádí ve své žádosti ze dne 24. 10. 1897, že na komturský kříž s hvězdou se váže právo stavu svobodných pánů, sám však žádá přiznání stavu rytířského. Diplom podepsal min. předseda Kazimír hr. Badeni na základě císař. rozhodnutí ze dne 16. listopadu 1876.

ZZ 37 FRANTIŠEK LADISLAV svob. pán RIEGER
narozen 10. 12. 1818 v Semilech, zemř. r. 1903 v Praze; velkostatkář a majitel realit, čestný člen města Prahy, vůdčí staročes. politik, člen říšské rady, držitel stříbrné medaile Za zásluhy, komandér cís. ruského řádu sv. Anny, komandér kříže král. srbského řádu TAKOWO s hvězdou, komandér kříže knížectví Černohorského "Za nezavisimost" a c. k. stříbrné záslužné medaile v r. 1866 za prokázanou věrnost. Řád železné koruny II. tř. obdržel 26. června 1881.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 37):
V červeném štítu stříbrný lev se zlatým jazykem, držící ve zdvižené pravé tlapě zlatou pochodeň a nesoucí před sebou v levé tlapě liliovou korunu. Na horním okraji štítu spočívá baronská koruna s třemi turnajovými helmicemi, z nichž splývají červeno-stříbrné pokrývky. Koruna střední přílbi-

ce nese ležící uzavřenou knihu s červenou ořízkou a zlatými přezkami, na níž spočívá vpřed hledící kamenná Sfinx. Z koruny pravé přílbice roste stříbrný lev se zlatým jazykem, z levé koruny roste stříbrný gryf. Jako štítonoši stojí na dolní arabesce vpravo rytíř, na levé straně rolník, oba přivrácenou nohou a rukou štít podpírajíce: prvý s otevřenou přílbicí zdobenou jedním bílým a dvěma červenými péry pštrosími, drží v obrněné pravici vztyčený meč, druhý oblečen v selském kroji, bílých punčochách, kožených botách, s kožešinovou vysokou čapkou na hlavě, s kyrysem na prsou a kopím v levici.

Diplom byl vydán ministerstvem vnitra ve Vídni na základě císař. rozhodnutí ze dne 26. června 1881. Originál erbu je jednou z vrcholných prací cís. rady a dvorního erbovního malíře Ernesta Krahla.

ZZ 38 FRANTIŠEK ALOIS rytíř ŠROM, JUDr.
doktor práv a advokát v Brně, narozen 20. 8. 1825 v Milenově okr. Hranice na Moravě, prezident kontrolní komise státního dluhu říšské rady ve Vídni, stálý člen říšského soudu, poslanec sněmovny a říšské rady, člen zemského sněmu moravského atd. Nositel Řádu železné koruny III. tř.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 38):
Červeno-zlatě čtvrcený štít. V pravém horním a v levém dolním červeném poli jsou polovice orlic modroštříbrně šachovaných, horní vpravo, dolní vlevo hledící. V levém horním a v pravém dolním stříbrném poli jsou dvě modré šesticípé hvězdy šikmo řazené. Na hlavní hraně štítu spočívají dvě korunované turnajské přílbice, z nichž splývají pokrývky, z pravé červeno-stříbrné, z levé modro-stříbrné. Na levé koruně stojí modro-stříbrně šachovaná orlice s červeným jazykem, vlevo hledící, levá koruna nese zavřená orlí křídla; přední stříbrné je zdobeno dvěma modrými hvězdami šikmo řazenými, zadní křídlo je modré. Na spodní části pokrývek je zavěšena modrá stuha se stříbrnou devizou lapidárního písma: CONCORDIA ET PERSEVERANTIA .

Diplom byl vystaven 19. září 1881 na základě císař. rozhodnutí ze dne 30. 4. 1881. Originál vyhotovil konces. heraldik: Böss- C. - Herald - Artist, Wien.

ZZ 39 OTTOKAR TRNKA svob. pán z LABERONU Ing. Dr. h. c.
narozen r. 1871 v Pardubicích, profesor na České vysoké škole technické v Praze, skut. tajný rada, ministr veřejných prací za světové války a osobní důvěrník cís. Karla, nositel Řádu železné koruny I. tř., řádu Františka Josefa, rytíř. král. pruského řádu koruny II. tř., velkokříže král. saského řádu Albrechtova, čestný občan města Plzně, Pardubic, a dalších 27 měst a míst zemí Českých a Rakouských.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 39):
Štít červený s vodorovným mostním stříbrným obloukem, pod ním modrý vlnový pás zlatě lemovaný. Na horní hraně štítu spočívá baronská koruna, nesoucí tři korunované turnajské přílbice, nad střední korunou je zlatá podkova, obložená pěti pštrosími péry, z nichž obě krajní a střed-

ní jsou stříbrná, ostatní červená. Z pravé přílbice splývá pokrývka modro-zlatá a její koruna nese zavřená červená orlí křídla s příčným modrým vlnovým pásem zlatě lemovaným. Z levé přílbice splývá pokrývka červeno-stříbrná, z jejíž koruny roste stříbrný oř.

Z konceptu min. vnitra se dovídáme, že podle názoru veličenstva nemá být původní návrh diplomu předložen císaři k podpisu (návrh erbu si totiž žadatel vyhotovil sám, neodborně a dokonce jej ani nedokreslil), nýbrž na účet státní poklady vyhotoven nový. Ten podepsal císař Karel dne 7. února 1917.

ZZ 40 FRANTIŠEK svob. pán ZENKER Dr. h. c.
narozen r. 1856 v Kácově, zemř. r. 1925; rakouský ministr orby v letech 1912-1916, c. k. tajný rada, čestný doktor Vysoké školy zemědělské ve Vídni, rytíř rak. Řádu železné koruny I. tř., řádu Leopoldova a řádu Františka Josefa, držitel válečné medaile, jubilejní pamětní medaile válečné, jubilejní medaile a jubilej. kříže pro civil. stát. úředníky.

Popis znaku (kresba ve znakovém zásobníku 40):
Dvakrát štípený štít, ve středním stříbrném poli na zeleném trojvrší rostoucí jedle přirozené barvy, obě postranní pole zdobí srp přirozené barvy s hroty k vnějším stranám štítu. Na horním okraji štítu spočívá baronská koruna podpírající tři korunované turnajské přílbice s červeno-stříbrnými pokrývkami. Na střední koruně stojí JUSTICIA plavých vlasů s bílou páskou na očích a v zlato-bílém rouchu, držíc v pravici vztyčený meč, v levici zlaté miskové váhy v rovnováze. Klenotem pravé přílbice je rostoucí jelen, levé přílbice rostoucí jedle, obé v přírodních barvách. Štítonoši jsou dva vzepjatí stříbrní oři vně hledící, stojící na arabesce, která nese červený pás s devisou JUSTUS AC FIDELIS v lapidárním písmu.

V důsledku úmrtí císaře Frant. Josefa I. (21.11.1916) nebyl diplom vyhotoven podle původního konceptu z 14. 8. 1916, podepsal jej až 23.2. 1917 císař Karel. Autorem erbu byl cís. rada a dvorní erbovní malíř Ernest Krahl.

Zájemců z řad českých nositelů císařských rakouských řádů o udělení šlechtictví bylo mnoho. Prvou instancí k podání žádosti o nobilitaci bylo české místodržitelství v Praze, které se stanoviskem postupovalo žádost ministerstvu vnitra a dvoru do Vídně. I když řádové předpisy nobilitaci vesměs předpokládaly, docházelo často k zamítnutí žádosti. Nejsnazším důvodem pro zamítnutí byla nepřenosnost zásluh na nositelova dědice. Dr. Jan Palacký zdůvodnil svou žádost o přiznání stavu svobodných pánů ze dne 24. 10. 1892 tím, že jeho zemřelý otec historik František Palacký byl držitelem řádu železné koruny II. třídy, ale jeho žádost byla místodržitelstvím odmítnuta. Stejně odmítnut byl i Ing. Ladislav Trojan, syn zemřelého říšského rady a poslance říšského sněmu dr. Aloise Trojana, který také zásluhy otce chtěl uplatnit formou nobilitačního diplomu. Je zřejmé, že přes protihabsburské nálady byla vidina řádů a šlechtictví habsburského císařství lákavá i v relativně radikálním a opozičním prostředí.

ZNAMENÍ KOHOUTA V MĚSTSKÉ HERALDICE

Karel Liška - Zdeněk Borek

Znamení kohouta v městských znacích se vyskytuje poměrně řídce. Jako symbol má však kohout širokou paletu významů. Je symbolem jitra a zrodu nového dne stejně jako "červený kohout" je rčením pro zmar a zkázu. Je atributem světce - sv. Víta, stejně jako černý kohoutek je symbolem nečistých sil. Podívejme se teď na několik znaků, které (ač z různých dob a z různých míst Čech a Moravy) mají jeden společný prvek - kohouta (kresby Jan Oulík).

ZZ 41 STARÉ ŽDÁNICE (okr. Pardubice)
byly jedinou obcí v Rakousko-Uhersku, která se mohla honosit "obecním znakem". Listinou z 15. 2. 1915 František Josef I.:

(kresba je ve Znakovém zásobníku 41)
"Po žádosti udělu je tímto obci Starým Ždánicům povolení, aby používala obecního znaku, jenž jest v této listině barvami umělecky znázorněn a takto popsán: Na štítu stříbrné barvy stojí na zelené travnaté půdě černý, červeně vyzbrojený kohout, za nímž se vznáší přirozený strom. Štít obklopuje obruba barvy bronzové. Za příčinou legitimace o tomto oprávnění ke znaku vyhotovuje se tato listina".

Znak byl udělen podle znaku Vanišů ze Ždánic (XI. stol. - 1339).

ZZ 42 PŘÍCHOVICE (okr. Jablonec n. N.)
jsou dalším městem se znakem ne příliš starým. Byl městysu udělen Františkem Josefem I. 19. 11. 1897. V privilegiu je znak popsán takto:

(kresba je ve Znakovém zásobníku 42)
V modrém štítě na zelené hůrce stříbrná vyhlídková věž, vpravo a vlevo od ní po jedné jedli přirozené barvy. Vpravo nahoře zářící zlaté slunce, dole před věží stříbrný kohout.

Osada sama podle pověsti byla založena v dávných dobách Přechem. V písemnostech z roku 1577 se nachází první české pojmenování osady. Na městys byla osada povýšena nedlouho před udělením znaku, 29. 4. 1897.

ZZ 43 FRANTIŠKOVY LÁZNĚ (okr. Cheb)
V Chebské kronice kantora Pankráce Engelharta z roku 1502 nacházíme první zmínku o zdejších pramenech. Roku 1565 byla lékařem Janem Güntherem z Andernachu provedena analyza zdejší kyselky a bylo doporučeno její zužitkování. Roku 1600 bylo pak započato s jejím rozesíláním. Ke koupelím se prameny používají od roku 1707, a v roce 1708 byl vystavěn první lázenský dům. O využití pramenů se roku 1785 zasloužil chebský městský fyzik dr. Bernard Adler. V roce 1794 byl vystavěn nový chrám a kolonáda a místo bylo pojmenováno - na počest

panujícího císaře Františka II. - Františkovy Lázně. Roku 1851 se pak staly samostatnou obcí. V roce 1865 byly povýšeny na město a nadány městským znakem:

(kresba je ve Znakovém zásobníku 43)
Štít kosmo rozdělený modrým vlnitým pruhem (řeka Ohře), horní levé pole štítu zelené a na něm sedm šikmo položených modrých pruhů, značících prameny. Dolní pole štítu je rozděleno vodorovně: v zlaté horní části je černá orlice, držící ve spárech vodorovně položenou Aeskulapovu hůl (památka na dr. Adlera), v dolním stříbrném poli červený kohout. Kolem štítu je stuha s latinským nápisem: CONCORDIA PARVAE RES CRESCVNT.

ZZ 44 PROSEČ U SKUTČE (okr. Chrudim)
Z roku 1349 máme o Proseči zprávy jako o farní vsi. Roku 1720 pak byla císařem Karlem VI. povýšena - na žádost Jana Leopolda Donáta Trautsohna, hraběte z Falkenštejna - na městečko. Je však možné, že se tak stalo již dříve, neboť když panství Novohradské přecházelo od vymřelých Kostků z Postupic na Žatecké z Vejkrštorfu, jmenuje se "... rychta prosecká, kté rychtě městečko Proseč ....". Zároveň byl udělen i znak :

(kresba je ve Znakovém zásobníku 44)
V stříbrném štítě na třech černých pahorcích černý kohout kráčející vpravo, nad štítem jelen až po kýty vpravo ve skoku obrácený, své přirozené barvy.

Tak je na pečetích i na znaku, jehož městečko dosud užívá, i když se též uvádí, že kohout je obrácen vlevo.

ZZ 45 BÁNOV (okr. Uherské Hradiště)
První zprávy o místě Bánov máme z roku 1091, když byl uherským králem Ladislavem I. vykázán kněžici Břetislavovi v jeho vyhnanství. Potom se dostává do držení pánů z Hradce a je středem zvláštního panství. Roku 1339 byl Bánov, ležící na staré obchodní cestě, vyměněn patrně ze strategických důvodů smlouvou mezi Janem Lucemburským, markrabím Karlem a Oldřichem z Hradce za Telč. Roku 1570 císař Maxmilián II. povýšil Bánov na městečko. W. R. Widimský v rukopise z roku 1850 popisuje městský znak takto:

(kresba je ve Znakovém zásobníku 45)
"Stříbrný štít a na něm černý kohout vlevo obrácený, na levé noze stojící na prostředním ze tří černých pahorků, vystupujících z paty štítu, se zdviženou pravou nohou.

ZZ 46 ČESKÁ TŘEBOVÁ (okr. Ústí n. Orlicí)

Připomíná se již v zakládací listině kláštera Zbraslavského z roku 1296. V listině téhož kláštera z roku 1304 se jmenuje jako tržní osada (villa forensis) a v listě arcibiskupa Arnošta z roku 1356 jako nehrazené městečko (oppidum non muratum). Kdy byla Česká Třebová povýšena na město, není známo. Stejně tak není známo, kdy byla nadána městským znakem:

(kresba je ve Znakovém zásobníku 46)
V červeném poli na zeleném trávníku vpravo vykračující černý kohout s mužskou vousatou hlavou a se zlatým židovským kloboukem.

O vzniku znaku se vypráví následující pověst: Česká Třebová byla v době panování krále Václava IV. malým městečkem, ohrazeným hradbami proti nájezdům tlup loupeživých rytířů. Náležela tehdy ke zboží biskupství litomyšlského. Rychtář s několika konšely obstarávali správu města. Ku pomoci měli městského písaře, jemuž byla dána do úschovy městská pečeť. Za ni ručil vlastní hlavou.
Přes veškerou opatrnost však jednoho dne nemohl písař pečetidlo nalézt. Společně s manželkou prohledali celý dům, ale marně. Pečetidlo nebylo k nalezení. Písař byl za ztrátu pečetidla souzen a také odsouzen - propadl trestu smrti.

V den popravy se obyvatelé městečka shromáždili na šibeničním vrchu, aby se stali svědky trestu za neopatrnost. Přivedli odsouzence a ten, rozhlížeje se po shromážděných davech, marně hledal svou ženu. Ta zatím doma znovu a znovu prohlížela truhlice, prohledávala všechny kouty a snažila se stůj co stůj nalézt ztracené pečetidlo. Náhodou přitom vyhlédla z okna a její zrak upoutal záblesk pod nohama kohouta, hrabajícího na smetišti. Vyběhla ven a mezi odpadky nalezla ztracené pečetidlo. Rychle, sotva dechu popadajíc, běžela na popraviště, aby manžela zachránila od potupné smrti. Doběhla včas. Kohout, jehož prostřednictvím byl písař zachráněn, našel své místo v městském znaku České Třebové.

informace členům, zprávy, anotace

ZPRÁVY SPOLEČNOSTI

GHS PRAHA

ČTVRTÝ KURZ ŠKOLENÍ RODOPISCŮ ZAČÁTEČNÍKŮ

Kurz byl zahájen 19. ledna t. r. a skončen 23. března t.r. U tohoto kurzu došlo k podstatným změnám. Byl to prvý kurz, kdy bylo možno posluchačům zapůjčiti přednášková scripta. To umožnilo zkrátit denní školení ze 3 hod. na 2 hod., jak bylo neustále v dřívějších kurzech požadováno.
Když jsme si ověřovali zkušenosti posluchačů ze zkrácené doby, označovali ji za zcela vyhovující. Tím bylo rozhodnuto, že i příští kurzy budou stejné. Ukázalo se také, že pořádání jednoho kurzu ročně je v současné době dostačující.

Kurzy byly konány opět v posluchárně dětské nemocnice na Karlově, a to vždy od 17 do 19 hodin, každý čtvrtek. Posluchačů bylo celkem 46 a z toho dva se přihlásili opožděně až po zahájení kurzu. Jako v předešlých kurzech i v tomto kurzu nejvíce bylo techniků a inženýrů.
Podle povolání bylo toto složení posluchačů:
úředníci 13, technici 10, inženýři 9, ekonomové 4, po 1 pak byli: dělník, havíř, knihovník, lékařka, právník, průvodčí, řidič, sochař, učeň a zedník.
Z posluchačů bylo 25 našich členů a nečlenů bylo 21. Většina se stala členy.

Podle věku bylo toto rozložení:

do 20	30	40	50	60	70	80 let
1	5	8	5	8	9	10

Při závěrečném hodnocení se plně prokázalo, že kurz u posluchačů zcela splnil jejich očekávání, což dokazoval značný zájem a vysoká účast. Jako nedostatek se projevilo, že skripta byla jen zapůjčena a nemohla být posluchačům přenechána. Proto bylo velmi intenzivně voláno po vydání již déle oznamované příručce pro začátečníky rodopisce a kronikáře.

Nejvíce oceňovali posluchači, že převážná část školení byla věnována čtení textů starých listin. Posluchači tu také vykázali velký pokrok.

Přednášejícími byli dr. Honc, Melichar, dr. Palivec, Procházka a Sklenář. GHS výrazně prokázala svoji užitečnost i své poslání a mezi badateli získává stále více a více na popularitě.

R. Melichar

POBOČKA OSTRAVA

Naše POBOČKA v OSTRAVĚ nám oznámila, že má poštovní schránku na poště v Ostravě 1. Lze ji použít pro veškeré zásilky, vyjma poštovních poukázek finančních a spěšných sdělení (expres). Tyto je možno směrovat nadále na adresu přítele Vladimíra Kejlu, Dimitrovova 58, PSČ 701 00 Ostrava 1. Nová adresa pobočky v Ostravě: Genealogická a heraldická společnost poštovní schránka 217, 729 17 Ostrava 1.

POBOČKA OLOMOUC

ZPRÁVA O ZALOŽENÍ POBOČKY V OLOMOUCI
Miloslav Čermák

Po dvou přípravných informačních schůzkách, které se uskutečnily v měsíci únoru a březnu 1978 díky aktivitě Leopolda Podmolíka, a na kterých byl také ustaven přípravný výbor pobočky GHSP v Olomouci, se sešla dne 4. dubna 1978 v badatelně Okresního archivu v Olomouci, Křížkovského ul. 2 v 16,30 hod. ustavující schůze pobočky GHSP v Olomouci. Schůze se zúčastnilo devět členů společnosti (dva se omluvili), devět hostů (z nichž 3 jsou členy GHSP - 1 Mladá Boleslav, 2 - Ostrava) a zástupce ústředí Ing. Bezděk.

Schůzi zahájil a řídil dr. Miloslav Čermák, přivítal přítomné a seznámil je s důvody založení pobočky v Olomouci a s programem schůze. Pak předal slovo zástupci výboru GHSP v Praze Ing. Karlu Bezděkovi, který promluvil o významu studia genealogie a heraldiky a popřál nově ustavené pobočce mnoho úspěchů v její práci. Po tomto pozdravném projevu přednesl dr. Čermák rámcový návrh plánu práce na rok 1978 i s výhledem na příští léta. Nekonkrétnost a rámcovost plánu odůvodnil především tím, že s činností se teprve začíná a v podstatě navrhl, aby schůzky do prázdnin byly všeobecného a informačního rázu, přičemž by se v tomto období především dbalo na rozšíření členské základny pobočky. Od října t. r. by pak byl stanoven již přesný konkrétní program, s výhledem a koncepcí i na příští léta. Po několika připomínkách z pléna byl tento návrh schválen a nový výbor byl pověřen o rozpracování plánu do konce roku podle těchto zásad. (Po schůzi výboru 24. 4. 1978 bude konkrétní plán zaslán ústředí).

Po přijetí rámcového plánu práce a po představení se všech přítomných, podal dr. Čermák návrh na složení výboru pobočky a to prozatím tříčlenného, který byl jednohlasně schválen, a to v tomto složení:

Předseda	: Prof. MUDr. Antonín Heinc, DrSc., bydl. Olomouc, Čsl. armády 12
Místopředseda	: PhDr. Miloslav Čermák, bydl. Olomouc, Denisova ul. 19
Jednatel	: Leopold Podmolík, bydl. Kosmonautů 25, Olomouc

Pro styk pobočky se správním výborem GHSP byl ustanoven Leopold Podmolík, pro styk s MěstNV Olomouc dr. Miloslav Čermák.

Po volbě výboru následovala diskuse. Dr. Čermák tlumočil přítomným stanovisko ředitele Okresního archivu v Olomouci PhDr. Vladimíra Spáčila,

že vítá ustavení pobočky v Olomouci a hodlá být nápomocen v její práci především tím, že bude umožňovat její pravidelné schůzky v badatelně Okresního archivu. Postupem času je možná i další spolupráce hlavně v přednáškové a odborné oblasti. Možnost konat schůzky v badatelně archivu byla velmi kladně přijata mezi všemi přítomnými. Bylo také dohodnuto konat pravidelně měsíční schůzky (kromě července a srpna) vždy druhé úterý v měsíci - první schůzka bude však 16. května, vždy v 16,30 hod. Dále se v diskusi hovořilo např. o využívání tzv. živých pramenů; Ing. Bezděk pak informoval o dalších zajímavostech z činnosti správního výboru společnosti i o chystaných akcích i o publikační činnosti společnosti. V diskusi vystoupil také člen výboru ostravské pobočky s návrhem na navázání spolupráce mezi oběma pobočkami a to již při prvním zájezdu ostravské pobočky do Olomouce 20. května. Jeho návrh byl s radostí přijat a pomoc přislíbena. Po několika dalších dotazech byla diskuse ukončena. V závěru vystoupil nově zvolený předseda pobočky Prof. MUDr. A. Heinc, který za celý výbor poděkoval za důvěru při jeho zvolení a slíbil, že se všichni jeho členové budou snažit svou práci odvádět kvalitně a ku prospěchu všech našich členů. Ustavující schůze olomoucké pobočky skončila v 19,00 hod. Po ukončení schůze si přítomní hosté vyžádali přihlášky ke vstupu do GHSP.

LITERATURA

DALŠÍ PRÁCE O GENEALOGII RODINY TARNOWSKÝCH

V moravské genealogii a vlastivědě již dobře známý dánský lékař Dr. med. Curt Eugen Tarnowski (nar. 14. 5. 1906 ve Stockholmu) odvozující svůj původ po předcích z Moravy, vydal v r. 1977 v Deutsches Familienarchiv (Bd. 67) dvě další práce osvětlující zajímavým způsobem genealogii jeho rodiny, svědčící obě nejen o hlubokých vnitřních vztazích k zemi předků, nýbrž dokreslující i široké geografické a kulturní zázemí jeho předků z otcovy i z matčiny strany, stejně tak, jako jeho heuristickou akribii s badatelskou neúnavností.

Prvá Weitere Forschung über den Ursprung der Tarnowski (1976 str. 57 - 65) věnovaná vlastivědnému pracovníku Aloisu Ferulíkovi z Knínic u Boskovic, uvozená Goethovým citátem "Wohl dem, der seiner Väter gern gedenkt", se týká jeho rešerší v boskovickém a v letovickém městském archívu především na základě badatelských zjištění prof. dr. Lad. Hosáka, Dr.Sc (1898 - 1972) a Al. Ferulíka v archiváliích z 15. a ze 16. stol., konkrétně u potomků Jiřího Honyka Trnawského, pocházejícího z Boskovic a vysvětlující vztahy k rodině pánů z Boskovic, jmenovitě k Arklebu Trnavskému z Boskovic, vnuku známého nejvyššího komorníka markrabství moravského Ladislava z Boskovic. C. E. Tarnowski zastává názor, že "Georg Kanzler alias Trnawsky v. Trnawka zwischen 1507 und 1518 oder zwischen 1524 und 1536 Hauptmann in Boskovice war", všímá si jeho nevlastní dcery Ludmily Pešíkové. Dále přináší genealogickou tabulku Trnavských z Opatovic u Vyškova se zřením na změnu jmen u této rodiny. Autorovy dedukce v tomto směnu nejsou vždy přesvědčivé, u reprodukovaných archiválií se neuvádí provenience.

Druhá práce (Eine Abstammungslinie meiner Mutter Eva Tarnowski, geb. Amilon, tamt. 1977, str. 250 - 257 + příloha), jež je antipodem autorových dřívějších studií Der Ursprung der Tarnowski sonst Trnawsky (tamt. 47, 1972)

a Weitere Forschung über den Ursprung der Tarnowski (tamt. 67, 1977) rýsuje genealogický profil jeho matky, jež je v přímé genealogické souvislosti s rodinou švédského krále Karla VIII. Bonde (1408 - 1470), mezi jejímiž předky byl i známý kancléř královny Kristýny Axel Carlsson Oxenstjerna (1620 - 1679) a z dalších příbuzných švédský vojevůdce ze třicetileté války Joh. Banér (+ 1641), kteří oba byli nejen v kontaktu, nýbrž i ovlivňovali přímo české dějiny, především osudy české pobělohorské emigrace. Na základě příbuznosti s rodinou Bonde dochází Tarnowski rovněž ke genealogickým vazbám k ruským velkoknížatům Jaroslavu I. Novgorodskému aj., k Valdemaru Velikému dánskému (zde pak chybí upozornění na jeho vazby k pražskému dvoru Přemysla I. Otakara, jehož byl zetěm prostřednictvím své choti dánské královny Dagmar), zato však přes vazby polského krále Boleslava III. dochází až k české kněžně Doubravce, manželce Měškově a tím i ke knížeti Vratislavu. Opomenul však připomenout starší vazby Přemyslovců, zejména knížete Václava, zato však vzpomíná na jeho babičku Ludmilu, chybí však odkaz na poslední přemyslovskou genealogickou tabulku, sestavenou Zd. Fialou.

Jan Skutil

GENEALOGICKÉ VÝZKUMY V MAĎARSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE

Podle práce vedoucího Historického ústavu Muzea města Budapešti dr. Kubinyiho Andráse (A magyar genealógiai kutatás) pokusíme se podle časopisecké verze (Különlenyomat a levéltári közlemények, sv. 41, 1970, str. 213 až 221) podat alespoň nejstručnější informace o genealogických pracích v Maďarsku, přičemž přihlédneme i k některým novějším pracem téhož autora.

Před r. 1945 patřila genealogie mezi nejvíce frekventované obory z pomocných věd historických, i když tyto práce mnohdy nestály na nejvyšší odborné úrovni, týkaly se především šlechtických rodin. Autor přehledu poukazuje na genealogovy možnosti, kterými obohatí vlastní disciplínu, bude-li brát větší zřetel na výsledky jiných vědních oborů, např. biologie, medicíny a demografie. Všímá si genealogických publikací z posledních desetiletí, mezi nimiž mají převahu statě Fügediho a jeho (srov. str. 217) a především práce L. B. Kumorovitze, J. Gericse, A. Kubínyiho a L. Mezeya Historische Hilfswissenschaften und Verwaltungsgeschichte in Ungarn 1945 - 1964 (MIÖG 73, 1965) a Fügediho Erika, Beiträge zur Geschichte der Aristokratie in Ungarn im 15. Jahrhundert (Archiv für Sippenforschung 36, 1970, 421-442).

Z dalších prací Kubínyiho sluší za zmínku studie Sozialle Stellung und Familienverbindungen des deutschen Patriziats von Ofen in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (Archiv für Sippenforschung 36, 1970, 446--454), všímající si etnické skladby obyvatel Budína a rodiny Wernerových, jejichž genealogickou tabulku přináší, stejně tak, jako rodiny Kunchovy a Henchovy. Významné jsou historicko-genealogické relace k vídeňským a k norimberským rodinám uvedeného období. Rovněž v monografii Die Anfänge Ofens téhož autora (Osteuropastudie der Hochschule des Landes Hessen, R. I. Bd. 60, Berlin 1972, 111 str.), která je studií o předměstských a raněměstských dějinách Budína před polovinou 13. stol. si všímá mimo jiné i vazeb rodových a heraldických zvláštností.

Jan Skutil

MAĎARSKÁ ŠLECHTA V ČESKÝCH ZEMÍCH

V maďarském archivním časopise Levéltári Közlemények, ročník 1975, č. 2 vyšla studie ředitele Okresního archívu v Gottwaldově dr. Zdeňka Pokludy, Magiarországi nemesek földbirtoklása Cseh- és Morvaországban a XV. - XX. században (str. 235-277), zachycující po shrnujícím úvodu katalog maďarské šlechty, která od 15. do 20. století získala a vlastnila zemskodeskovní majetek v Čechách a na Moravě. Katalog zachycuje pouze majitele zemskodeskovních statků, nevšímá si drobné šlechty na městských domech nebo na dvorech. Přesto zachycuje 87 rodů, objevujících se ve sledovaném období především na jihovýchodní Moravě, ale i v dalších oblastech Moravy a Čech. Údaje o majetkové držbě těchto rodů, mezi nimiž jsou z nejznámějších Illyésházyové, Pálffyové, Serényiové; i podrobné citace pramenů a literatury, mohou dobře posloužit i zájemcům neznalým maďarštiny. K tomu přispívá i ruské a německé resumé.

Ivan Štarha

UNIVERSITA KARLOVA A JEJÍ ERBOVNÍ REKTOŘI Textová část dr. Jiří Sirotek, kresby erbů Josef Strnad. Jílovská minucí 1978, nestr., bibl.

Letošní rok 1978 mezi jubilejními daty doby Karlovy, vzpomíná při významném dni 7. dubna 1348 také zakládací listiny pražského vysokého učení, jímž bylo Čechám zajištěno kulturní prvenství mezi ostatními zeměmi střední Evropy. Věhlas pražské university netvořilo jenom její bytí, avšak také přednášející a ji spravující profesoři zvučného jména, z nichž nejvyšší místo fakticky zaujímali představitelé university, rektoři. V tomto úřadě se vystřídala řada osobností, někteří v této funkci i vícekráte. Autor publikace zařadil do minucí dvanáct rektorů university v tomto pořadí: Zdeněk z Labouně, Jindřich Dvorský z Helfenberka, Matěj Dvorský z Hájku, Petr Codicillus z Tulechova, Marek Bydžovský z Florentina, Trojan Nigellus z Oskořína, Adam Zalužanský ze Zalužan, Martin Bacháček z Nauměřic, Adam Huber z Ryznpachu, Julius Šlik z Pasounu a Holíče, Jan Alfred Křinecký z Ronova a Jan Jesenský. Uvedl jejich životopisy, slovní popisy erbů se Strnadovými kresbami, navíc i znak mincmistra Jana Rotleva, v jehož domě byla zřízena kolej, dnešní Karolinum. Popisy erbů, jichž použito k výkladu, by však zasloužily širší a podrobnější rozepsání, v některých případech i srovnání kresby s textem, např. při rozporu u znaku Dvorského z Helfenberka v dolní části štítového pole, směřování znakových znamení apod. Srozumitelně a věcně správně je psána úvodní stať o dějích a funkci university, dovedená až k roku 1622; práce by zasloužila, aby byla rozšířena v tom směru ještě o další století. vP

VÝSTAVA DĚJINY UHER OD ZAUJETÍ VLASTI (HŐLFOGLALÁS) DO R. 1849 V BUDAPEŠTSKÉM NÁRODNÍM MUZEU

Expozice maďarských dějin v období feudalismu patří k vrcholným soudobým muzeálním událostem v Evropě, prezentuje období zhruba od poloviny 9. stol. do poloviny 19. stol., je umístěna v hlavní chodbě a v sedmi sálech budapešťského Národního muzea, které v r. 1977 oslavilo 175. výročí své existence. Kromě zřetelů archeologickohistorických, uměleckohistorických a literárních, v ní dominují v rámci politických a hospodářských dějin rovněž zřetele genealogické a heraldické. Dokumentuje vývoj země ve všech směrech v uvedených de-

seti stoletích, od doby, kdy z prasídel mezi řekou Volhou a Kamou odešli předkové Maďarů na území mezi Donem a Dolním Dunajem, všímá si jejich utkání s Bulhary, s Pečeněhy a zaujetí vlasti a pak údobí do konzolidace státu za prvých Arpádovců až do Štěpána. Archívní doklady reprezentují dobu Bély III., Ondřeje II., připomíná se období posledních Arpádovců i úsilí českého Václava II. o získání moci v Uhrách. Bohatě je zastoupeno období Zikmunda Lucemburského (1387 - 1437) a zejména Matyáše Hunyadiho, jenž je považován za největší zjev ve starších uherských dějinách. Rodokmeny rodu Arpádovců, Lucemburků i Habsburků dokládají dynastickou politiku středověkých vládců, paralelně jsou zde vystaveny jejich pečeti, stejně tak, jako městské a církevní erby. Heraldickým skvostem je originál kostelní lavice z Bártfy, stejně tak jako originál meče Vladislava II. Jagellonského i postel Rákocziho ze Sárospatáku; orientální, především tureckou heraldickou symboliku prezentují kromě goleblínů i cechovní výrobky především cínařské, zlatnické a stříbrné. Rákocziovská heraldika je zřetelná i na řadě výrobků užitkových, např. na skleněných pohárech; vynikající jsou i práce pancířské, mezi nimiž dominuje dětský pancíř z královské rodiny nebo drátěná košile knížete Jiřího Rákocziho II. Heraldických a genealogických zřetelů v nákladné expozici muzejní v Budapešti jsme se dotkli podrobněji proto, abychom ukázali, jaký zřetel je v současné době kladen na tyto vědní disciplíny i v rámci muzeologické prezentace vývoje celonárodních dějin. Didaktickou působivost expozice zvyšuje dobře provedený katalog - průvodce po expozicích, který je návštěvníkům k dispozici i ve světových řečech (sr. Führer durch die Ausstellung "Die Geschichte Ungarns von der Landnahme bis 1849 ". Bpest 1975, 60 str.).

Jan Skutil

MOSTECKÉ CECHY. Okresní archív v Mostě zahájil prvním číslem svého věstníku řadu nepravidelných monografických prací, týkajících se mostecké vlastivědy. Jako první přináší pozoruhodné práce Jana Netíka týkající se dějin cechů, jednak mosteckých, jednak v Hoře sv. Kateřiny. Oba příspěvky používají pramenných podkladů archívních a ukazují na důležitost vztahů řemeslné výroby a obchodu s rozvojem a historickým vývojem obou měst. Problematika řemesel a obchodu nebyla doposud pro Most zpracována a přehled o materiálech mohl být získán teprve po zinventarizování cechovních archiválií v okresním a městském archívu. Poskytují tak pro období 16. až 19. stol. řadu cenných informací, které dávají nahlédnout do vnitřní organizace městských cechů. V přehledu uvádí autor zprvu prameny a literaturu, z nichž čerpal, pak líčí obecně vývoj a konečně zabývá se dějinami jednotlivých cechů. Některé zprávy signalizují skutečnost, že již ve 13. až 15. stol. mostecké cechovní organizace sdružovaly značný počet řemeslníků, diferenciace začíná v 16. století, kdy obyvatelstvo v Mostě bylo ještě převážně české, jak zjištěno z nadací, statutů, pozemkových knih apod. Je zajímavé sledovat, kolik v městských ceších bylo inkorporováno mistrů i ze vzdálených míst jako České Lípy, Mladé Boleslavi, Jirkova, Chomutova apod.

Pracovníka v cechovní heraldice a sfragistice budou jistě zajímat pečetě cechů, jichž se zachovalo celkem 21 a řada typářů. Z těchto pečetí otiskuje autor v příloze pečeť pekařů z 15. stol., zedníků a kameníků z roku 1575, krejčích z roku 1640, kožešníků a obchodníků ze 17. stol., sklářů a bečvářů z 18. století. Bohužel, znamení v těchto pečetích neblasonuje a tak jsme odkázáni na vyobrazení znaků v mosteckém děkanském kostele z roku 1617 a na citovanou rukopisnou práci Friedricha Striebeho Die Zunftwappen der ehemali-

gen Handwerkerzünfte in Brüx, uloženou v okresním archívu ve fondu německého Spolku přátel muzea v Mostě. Práce Netíkova je doprovázena řadou tabulkových příloh o počátcích cechů, jejich statutech, uložení v archívu, o získání měšťanského práva, počtu řemeslníků, učební době a zkouškách. Tuto záslužnou monografii vydal okr. archív v Mostě, Bezručova 2 v roce 1977, 67 s. a příl., cena neuvedena.

V. Palivec

PÁTRÁ SE PO ...

V roce 1796 vyskytuje se v Jičíně jméno Stachelů z Milbergu. Františka Stachelová z Milbergu byla pastorní dcerou apatykáře Josefa Khittla a byla kmotrou při křtu Marie Františky Rostové 1. července téhož roku. Prosím o jakékoli zprávy o rodu Stachelů, zvláště v Jičíně. Dr. V. Palivec, 130 00 Žerotínova 31, Praha 3.

NAŠE ROVY

Dne 5. dubna 1978 zemřel po krátké nemoci

člen GHSP

PhDr. FRANTIŠEK KURFURST

z Prahy 9 - Hloubětína

* oznámení *

SUBSKRIPCE PUBLIKACE PALIVEC, HERALDICKÁ SYMBOLIKA

Správní výbor GHSP vydal ve volné řadě svých členských publikací dílo PhDr Viktora Palivce "Heraldická symbolika". Autor, osvědčený a zkušený heraldik a spisovatel, v něm shrnul své podklady o názvech a významech heraldických symbolů v přehledném abecedním řazení a podal na 120 stranách formátu A5 s 56 obrázky výklad heraldických figur a barev. Autor tak vyplnil citelnou mezeru v naší heraldické literatuře a umožnil správnímu výboru, aby touto publikací vyplnil jeden ze svých úkolů, uložených stanovami GHSP. Správní výbor Vám nabízí jeho dílo jako cennou badatelskou pomůcku za částku Kčs 31,- formou subskripce. Náklady na vydání publikace Palivec, Heraldická symbolika pro své členy kryl správní výbor zálohově z finančních prostředků, tvořených z Vašich členských příspěvků a určených zásadně na tisk Listů GHSP. Pro urychlení návratnosti těchto nákladů byla volena forma subskripce na dílo, jehož vazba a distribuce by mohla být uskutečněna již v září 1978. Kdo z Vás proto má zájem na zakoupení této členské publikace, použije přiloženou složenku, označenou nátiskem Palivec, Symbolika k poukázání částky 31,- Kčs na náš účet a uvede pečlivě a přesně svou adresu zvláště na druhé části složenky (kreditní návěští). Podle této části složenky Vám publikaci zašleme a ušetříme Vám zasílání písemné objednávky. V případě, že by poptávka převýšila plánovaný náklad (jen 800 kusů), bude dána přednost dle pořadí došlých plateb a pokusili bychom se o dotisk publikace nebo zaslané částky bychom vrátili.

NABÍDKA ČLENSKÝCH ODZNAKŮ GHSP

Správní výbor GHSP uvítal iniciativu místní pobočky v Ostravě a jejího předsedy Vladimíra Kejly a objednal v družstvu umělecké výroby Zlatník výrobu členských spolkových odznaků s kresbou používaného znaku GHSP. Naše předběžná objednávka byla přijata a zařazena do výrobního plánu tak, že distribucí odznaku bude možno počítat v prvním čtvrtletí roku 1979. Pořízení spolkového odznaku v roce 10. výročí trvání naší GHSP splní i své propagační poslání. Distribuci odznaků každému členu hodlá správní výbor zajistit třemi způsoby. Členům a účastníkům valné hromady v Praze v únoru či v březnu 1979 bude odznak prodán za hotové. Pro členy GHSP v oblastech působnosti místních poboček GHSP by soustředily objednávky odznaků výbory poboček a zaslaly je místní pobočce GHSP v Ostravě (adresa: Místní pobočka GHSP, PSČ 729 17 Ostrava 1, poštovní schránka 217). Ostatní jednotliví členové si odznaky objednají na stejné adrese a budou jim zaslány na dobírku. Cenu odznaku stanovíme podle faktury výrobce, neměla by podle předběžných odhadu přesáhnout částku Kčs 13,-, včetně poštovného a embaláže Kčs 15,-.

Správní výbor GHSP

ZZ27

VÁCLAV BROŽÍK

ZZ28

FRANTIŠEK JOS. GERSTNER

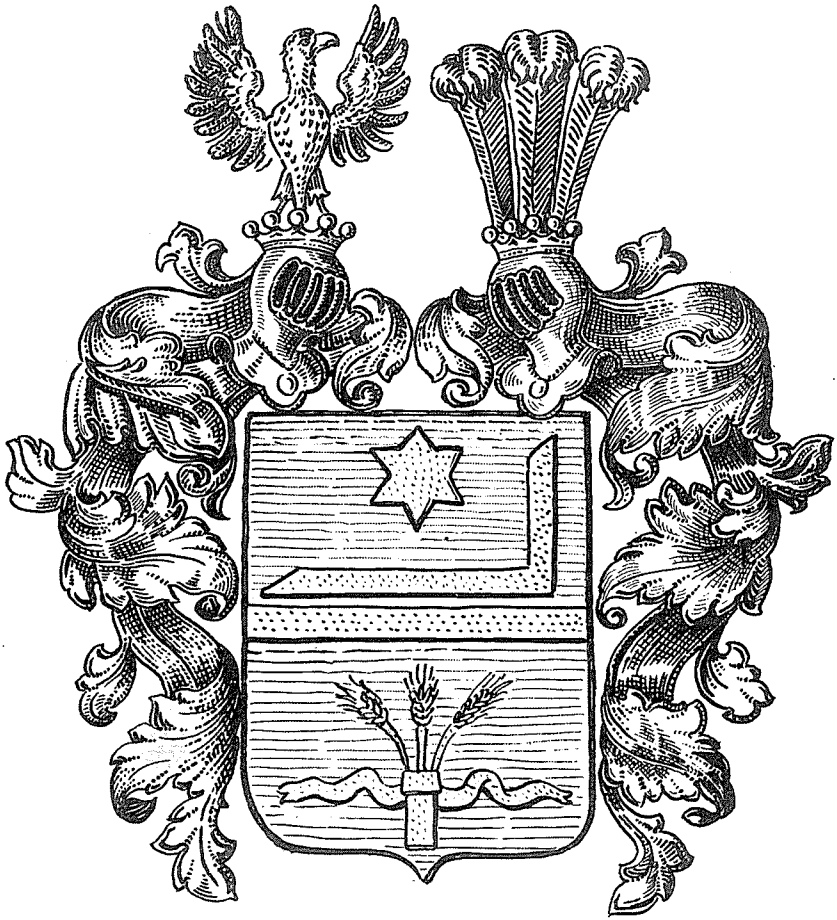

ZZ 29

HERMENEGILD JIREČEK

ZZ 30

VINCENC JIRUS

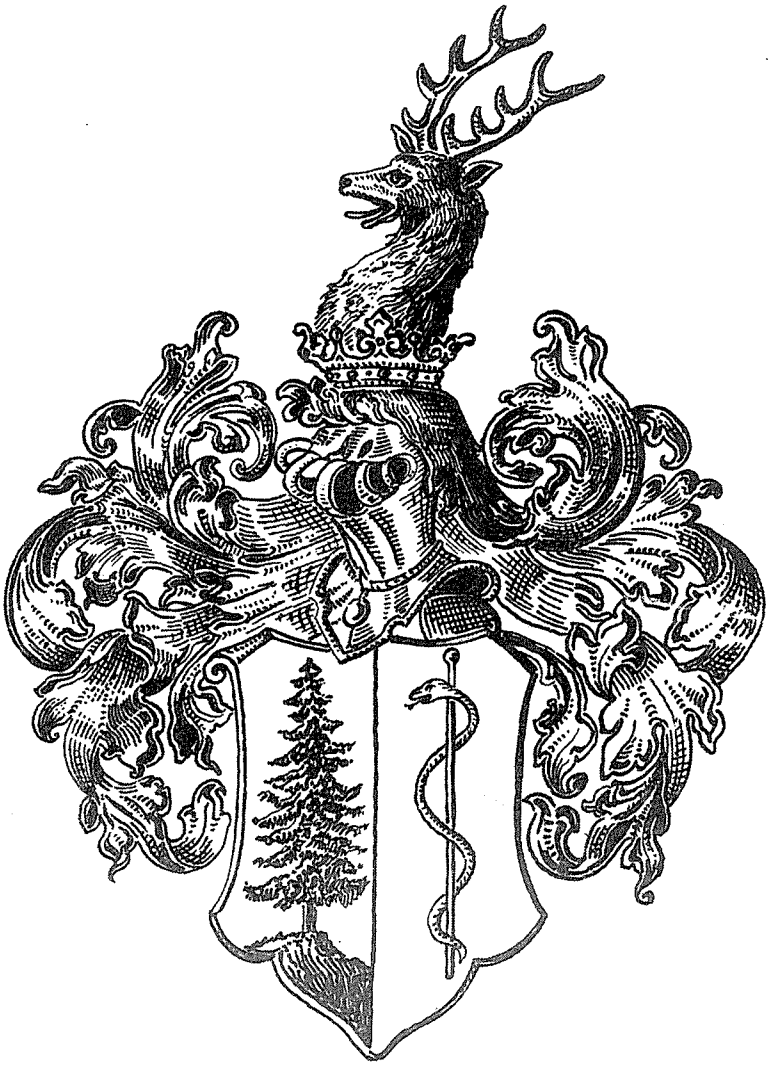

ZZ 31

KAREL FR. ED. KOŘISTKA

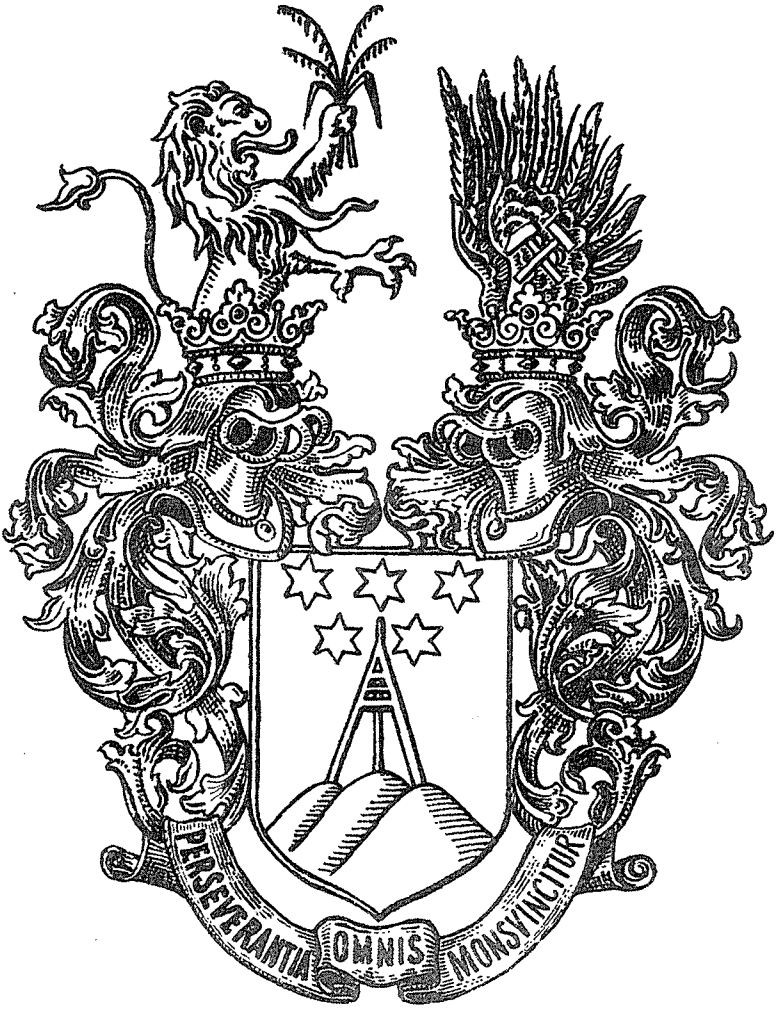

ZZ 32

EMERICH MAIXNER

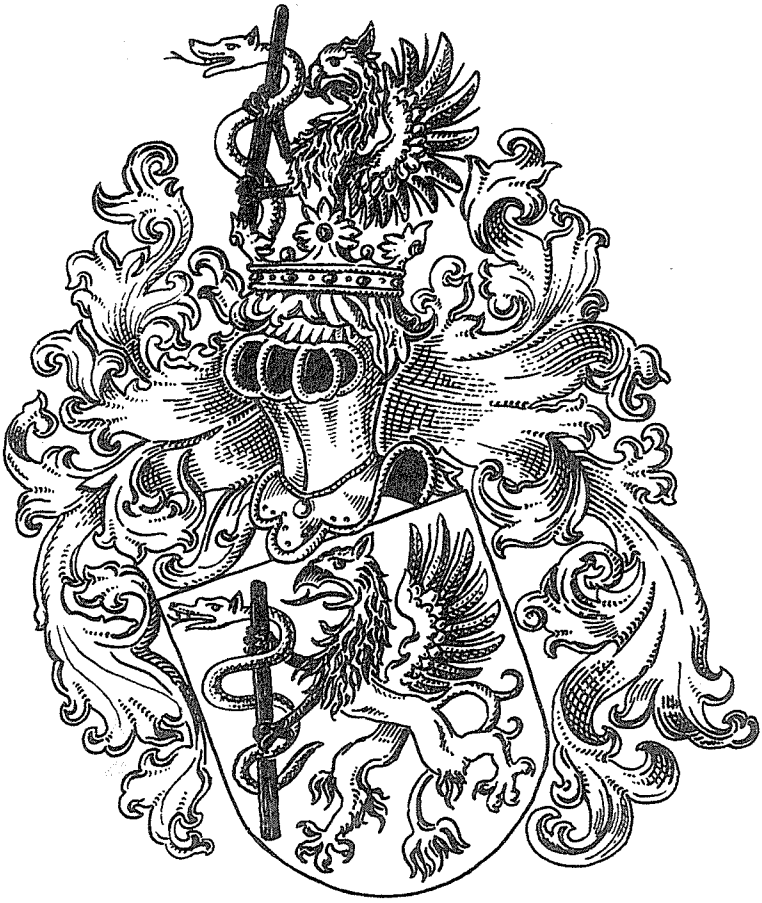

ZZ 33

EMIL OTT

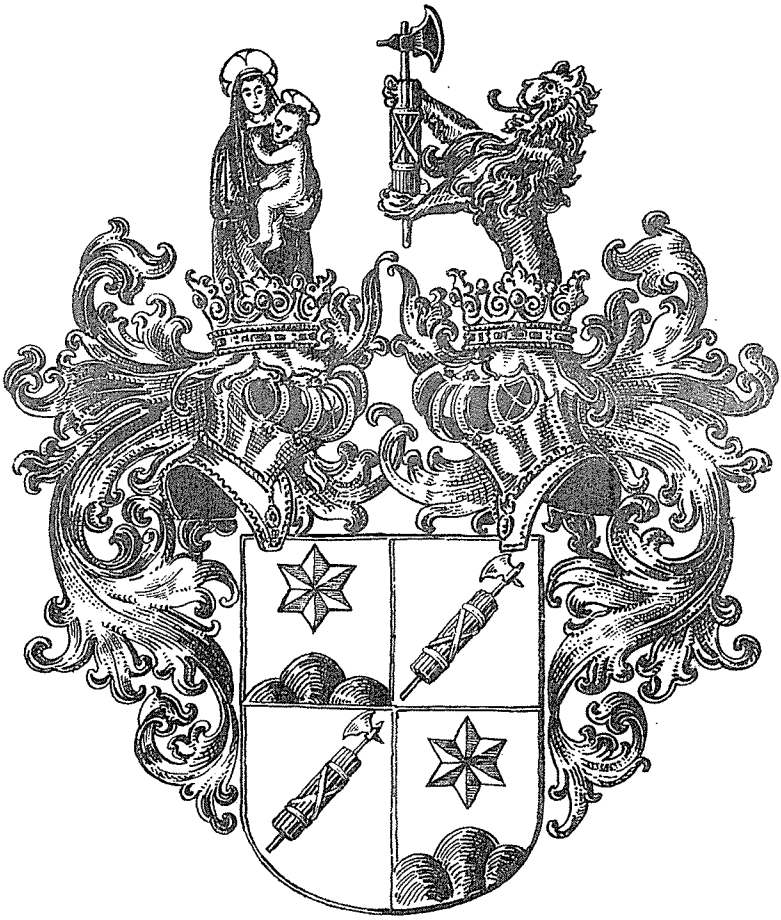

ZZ 34

ALOIS PRAŽÁK

ZZ 35

JAN EV. PURKYNĚ

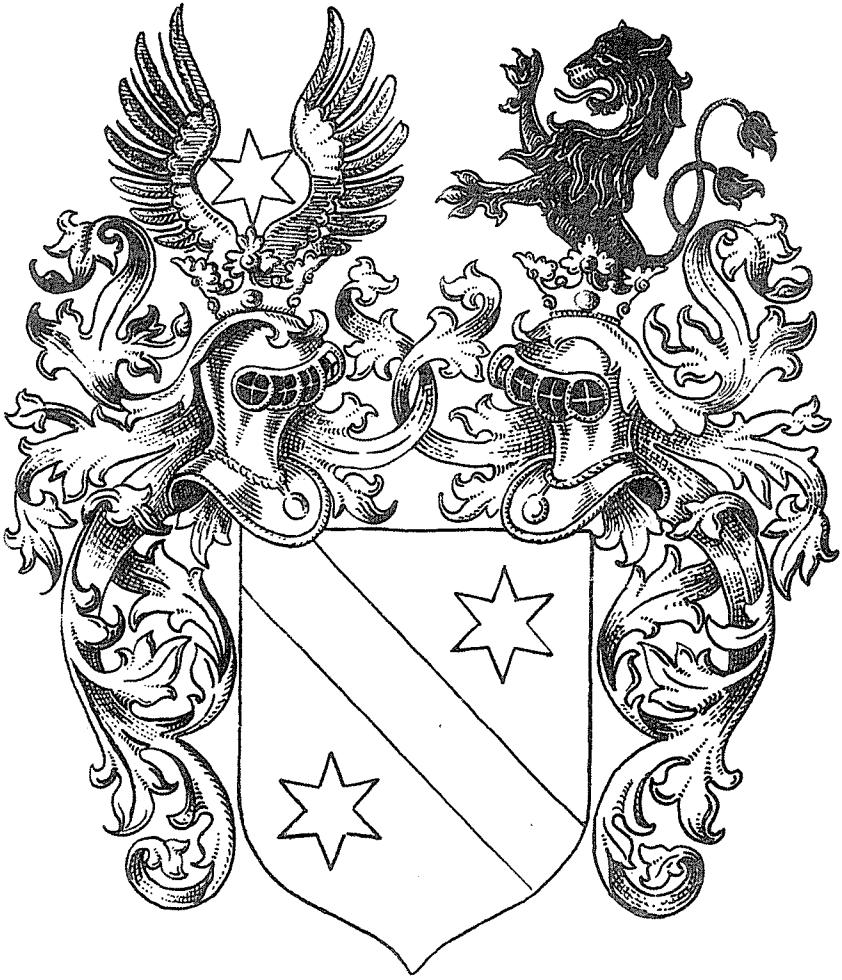

ZZ 36

ANTONÍN RANDA

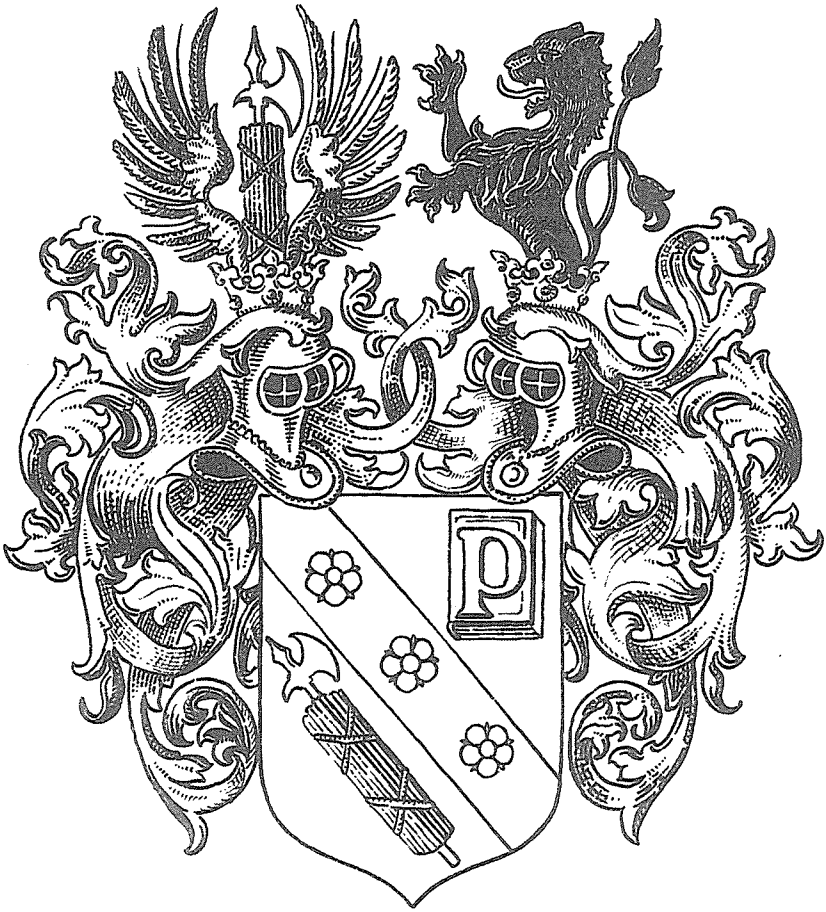

ZZ37

FRANTIŠEK L. RIEGER

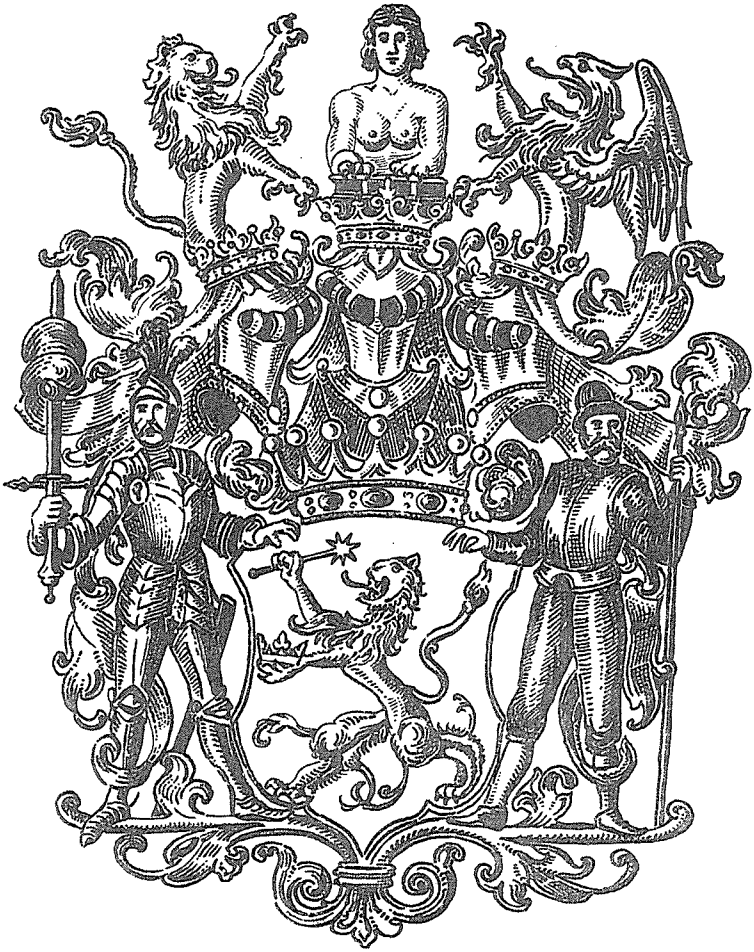

ZZ38

FRANTIŠEK ŠROM

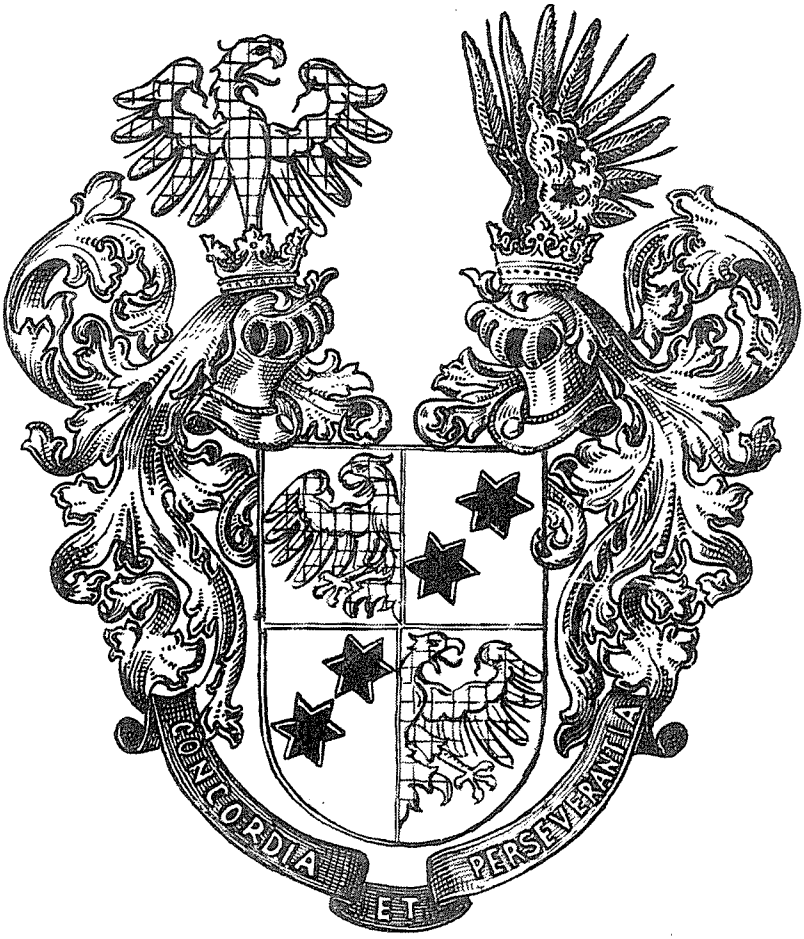

ZZ39

OTTAKAR TRNKA

ZZ40

FRANTIŠEK ZENKER

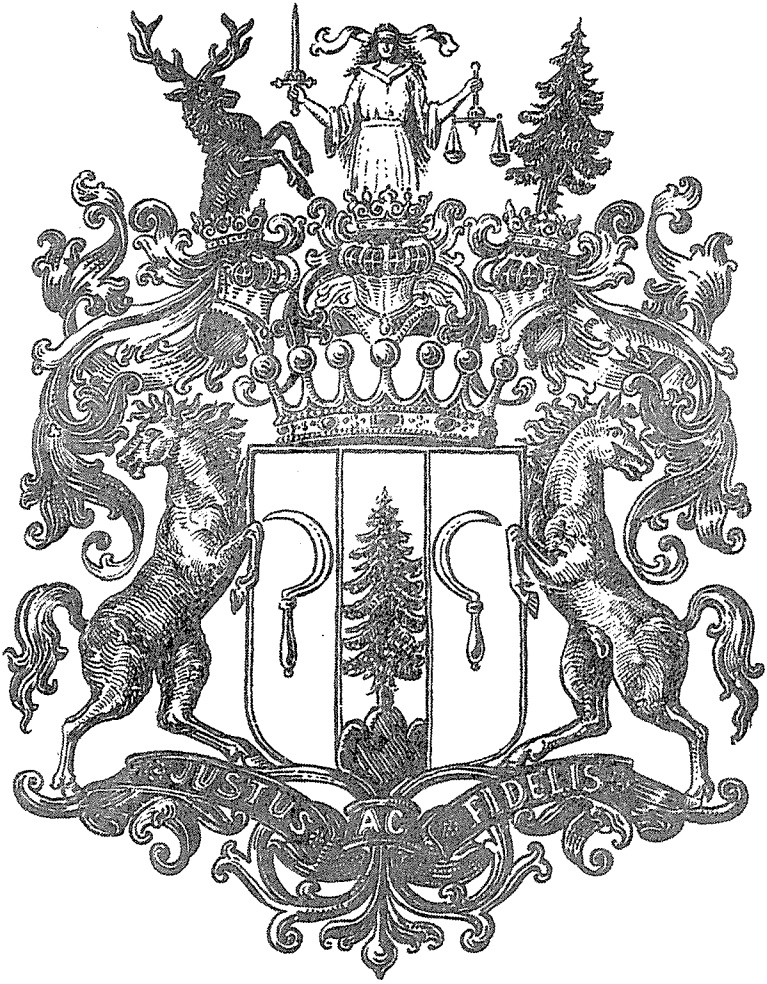

ZZ41

Staré Ždánice

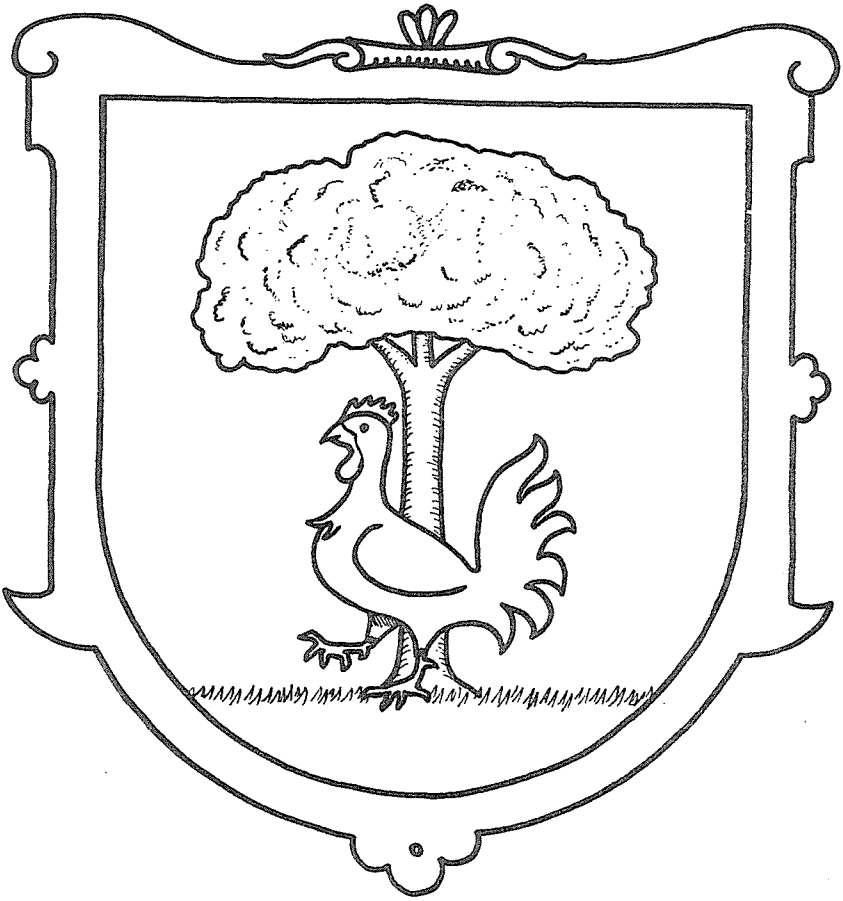

ZZ42

Příchovice

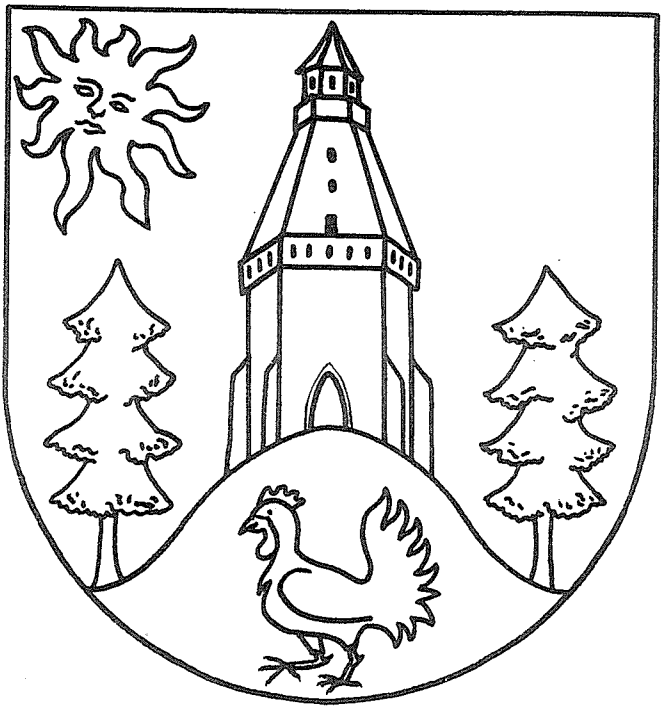

ZZ43

Františkovy Lázně.

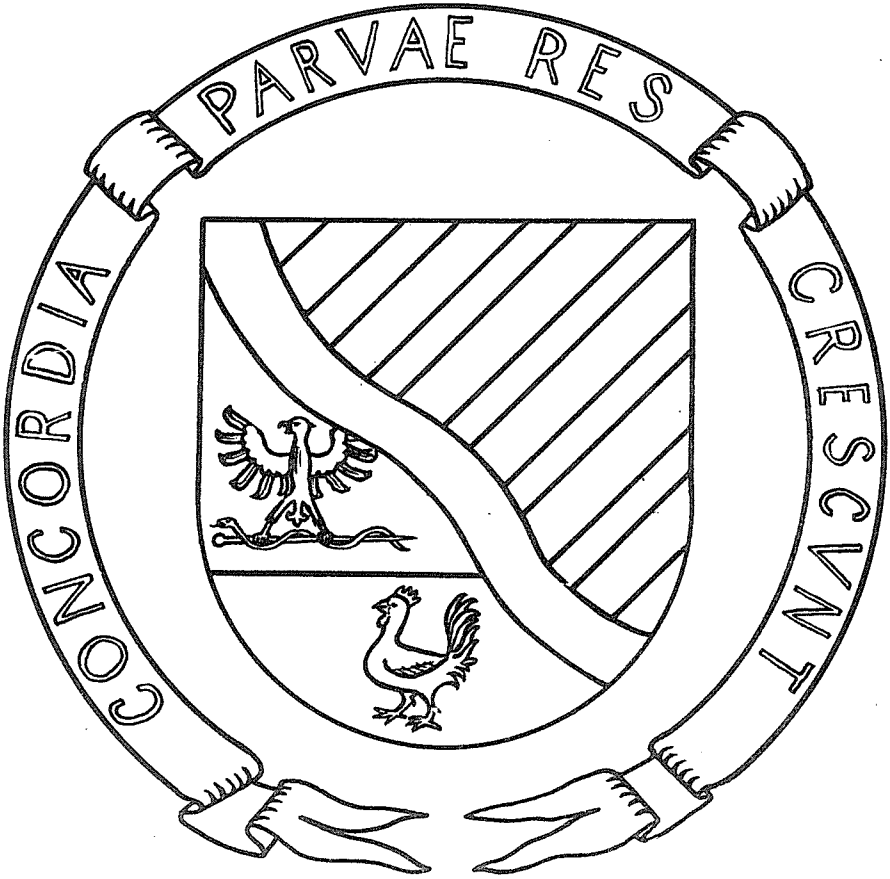

ZZ44

Proseč u Skutče

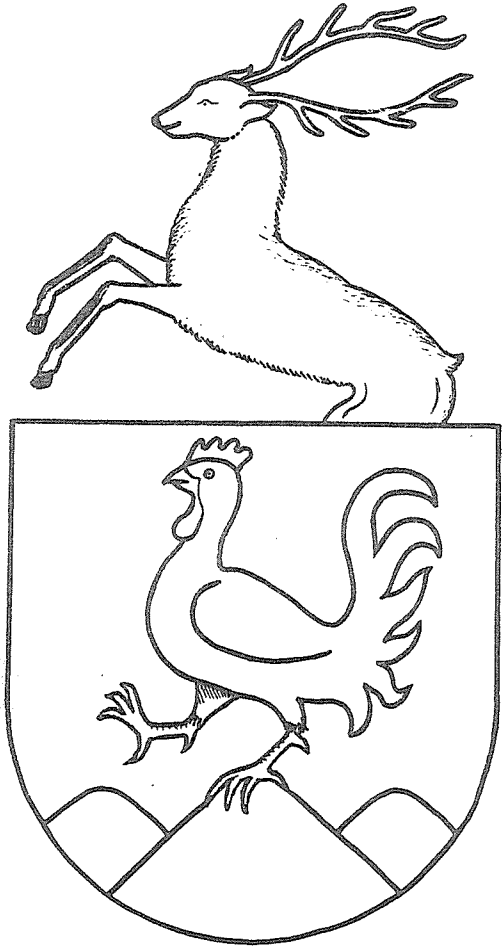

ZZ45

Bánov

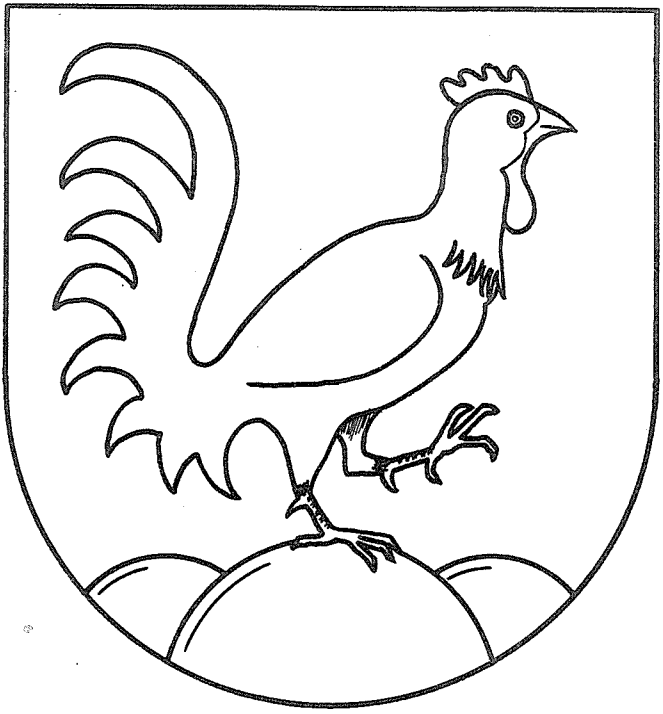

ZZ46

Česká Třebová.

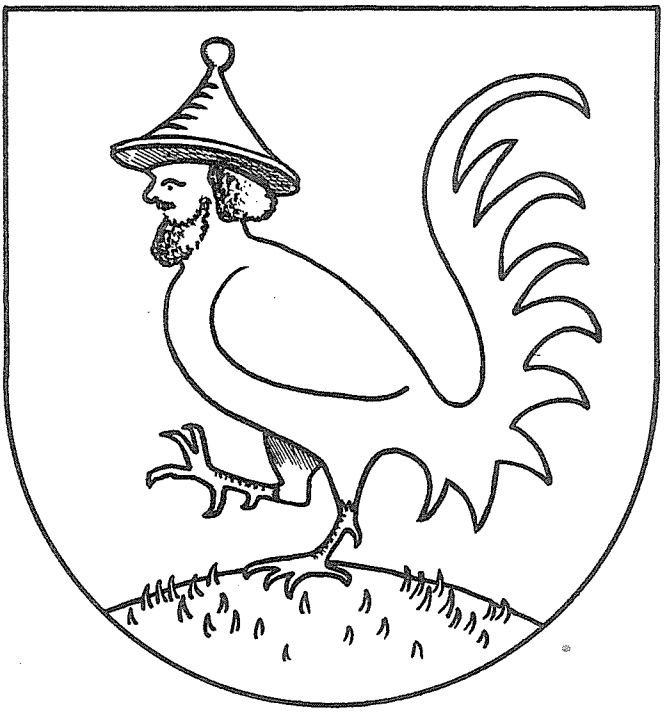

Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze

Květen 1978

Vydává ve volných lhůtách pro své členy Genealogická a heraldická společnost v Praze, 150 00 Praha 5, Holečkova 7. Za věcnou správnost příspěvků, tištěných jako rukopis, odpovídají autoři, autorská práva jsou jim zachována. Bezplatný odběr je vázán na zaplacení ročního členského příspěvku. Řídí pracovní skupina pro vydávání Listů GHSP při správním výboru GHSP ve složení: Karel Bezděk, Václav Elznic, Jaroslav Honc (vedoucí skupiny), Viktor Palivec, a Miroslav Truc. Technická úprava Viktor Genttner.
Redakční uzávěrka 25. dubna 1978

Tiskly Středočeské tiskárny, provoz 17, Praha 1